A°. 1864. N°. 78. Vrijdag 30 September. Dertiende Jaargang.

DE LOCOMOTIEF.

SAMARANGSCH HANDELS- EN ADVERTENTIE-BLAD.

Abonnementsprijs per Jaar.
Voor SAMARANG .... *f* 18.—
„ JAVA en de BUITENBEZITTINGEN .... „ 20.—
De betaling geschiedt **vooruit.** — Brieven **franco.**
Verschijnt tweemaal 's weeks Maandags en Vrijdags.

HOOFD-BUREAU: te Samarang bij DE GROOT, KOLFF & Co.
Te **Batavia** bij G. KOLFF & Co.
„ **Soerabaija** „ THIEME, KOLFF & Co.
„ **Cheribon** „ A. A. RUZETTE.
„ **Tagal** „ WED. DORT & Zn.
„ **Pecalongan** „ J. C. SIMONET.
„ **Soerakarta** „ DE GROOT, KOLFF & Co.
„ **Madioen** „ JAMES DAVIDSON.
Te **Pasoeroean** bij WEYERMANS & Co.
„ **Banjoemaas** „ M. S. CHERIMAN.
„ **Djocjakarta** „ C. F. PHILIPS.
„ **Padang** „ V. ZADELHOF en FABRITIUS.
„ **Makassar** „ K. SUTHERLAND.
Voor **Nederland** „ JOH. NOMAN & Zn. Zalt-Bommel.

Prijs der Advertentiën.
Voor EEN tot TIEN Woorden voor 2 plaatsingen *f* 1.—
„ iedere volgende VIJF Woorden .... „ 0.50
Behalve het Zegel voor den Lande.
De betaling geschiedt **vooruit.** — Brieven **franco.**
Advertentiën te bezorgen vóór 12 uur.

Vertrek van de Landmail,
DINGSDAG 11 October.

Een les van de onbekende.

(Slot.)

Van opzettelijke of toevallige verwaarloozing der gezondheidsleer getuigen ook onze kerkhoven.

Ja, er bestaan Bepalingen in dezen — zie slechts o. a. Staatsblad 1851 No. 9 en Stbl. 1852 No. 72! — maar al werden die ook immer getrouw nageleefd, dan zouden ze toch niet zeer veel goede vruchten verschaffen, omdat ze in hoogen graad onvolledig zijn. Kwesties als de ligging en omlieining der kerkhoven, en de hoedanigheid van den grond worden geheel onvermeld gelaten, en noch daarin, noch in het legio andere Besluiten en Verordeningen, welke er van den jare 1816 tot op dit oogenblik zijn uitgevaardigd, vindt men een enkel artikel, dat betrekking heeft op het begraven van Inlanders, dat hiervoor althans vaste en voldoende voorschriften behelst. [1]) Meende het Goevernement misschien, dat den Javaanschen Staatsdienaren een wenk genoeg was, zooals ligt opgesloten in Art. 19 van de Instruktie voor de Regenten, [2]) terwijl den Europeaan een formeele last moest worden gegeven? Dacht het rede te hebben, om den eersten een verlichting, een ijver, een naauwgezetheid in plichtsbetrachting, een graad van persoonlijkheid toe te kennen, welke de laatste h. i. nog miste? Hebben wij dus hier weêr te doen met die halfslachtigheid, met die inkonsekwentie, welke den dwang predikt en tevens 't vrijheidslied aanheft, welke in 't eene opzicht den Inlander zoo vastrijgt, dat hij wel een kind gelijkt, op zijn Hollandsch gebakerd, om hem in een ander opzicht geheel bandeloos te laten, als ware hij zijn eeuw reeds een paar honderd jaar vooruitgesneld? Of treffen we hier op nieuw een staaltje aan van eerbiediging van den hâdat?

Hoe 't zij, we hopen, dat deze Regeering de wenschelijkheid zal inzien, om onder voorlichting van Gezondheids-kommissiën een degelijk Reglement op het begraven van Europeanen en Inlanders of met Inlanders gelijkgestelden in 't leven te roepen en te doen blijven. Dit is bepaald noodig. Allen kunnen begrijpen, dat het nadeelig moet werken op den algemeenen gezondheidstoestand, wanneer men bij het ter aarde bestellen van lijken, plaatsen kiest, welke in de onmiddelijke nabijheid van steden of kampongs gelegen zijn, of welke zoodanig onder den invloed der meest heerschende winden staan, dat deze de uitwasemingen en dampen over de tegenoverliggende huizen verspreiden; allen is het duidelijk, dat de kerkhoven zich op een behoorlijken afstand — en dit is minstens 500 schreden — van menschen-woningen en druk bezochte wegen moeten bevinden, dat zij gevrijwaard dienen te zijn van overstroomingen, dat zij niet vochtig en dus vooral niet moerasachtig moeten wezen, dat zij zooveel mogelijk de richting der gewone luchtstroomen dienen te hebben, dat het wenschelijk is, om ze met een muur van zekere hoogte, vier of vijf voet, te omgeven; allen voorts zullen beseffen, dat het niet genoeg is, om den doode met een dunne laag aarde toe te dekken, maar dat elk graf minstens vijf voet diep moet zijn.

Wij vergissen ons: dat is *niet* allen duidelijk; want van waar anders, dat de toestand en de ligging onzer begraafplaatsen, zoo hevig in strijd zijn met bovengenoemde waarheden? [3]) Een ieder oordeele voor zich zelf! Doch zoo waarachtig als het is, dat sterven bitter moet heeten, zoo waarachtig schijnt het ons een marteling voor elken menschenvriend, om te denken, dat een lijk, dat grafwaarts gedragen wordt en waarover men rouw bedrijft, te zijner ure als een Engel des verderfs zal rondwaren onder de levenden, om een verpestenden adem te doen uitgaan over de menigte, om een vloek te zijn voor al wat zich in 't licht der zon verheugt — zoo waarachtig ook, meenen wij, zijn de kerkhoven van onze dagen den naam van Godsakkers onwaardig, en moesten zij veeleer voor duivelenkrochten uitgekreten worden.

De taak, die wij ons oplegden, is geëindigd. Wij hebben slechts eenige grepen gedaan in den veel omvattenden werkkring der Gezondheids-kommissiën, eenige onderwerpen aangewezen tot het groote domein der Hygiène behoorende, eenige maatregelen genoemd, welke ervaring en geschiedenis nopen als heilzaam te beschouwen; de zaak grondig en volledig te bespreken, gaat onze krachten te boven. „Met warmte noodigen wij iedere bekwamere hand uit, het onderwerp waardiger en beter te behandelen; maar waar die hand niet aan het werk wordt geslagen, daar roepen wij voorwaarts!" bedenkende, dat eenmaal het voorwaarts eener vrouw mannen heeft doen handelen, en ons dierbaar vaderland heeft gered!"

Of de voorgestelde maatregelen, indien ze ten uitvoer worden gebracht, voldoende zijn, om elke toekomstige ziekte te weêren?

Dwaas zouden wij zijn, door zulk een verwachting te koesteren. Neen, zoo lang de mensch mensch blijft, zoo lang zal de werking van zijn organisme aan storing onderhevig zijn, omdat hij zoo lang aan den invloed bloot staat van électriciteit, temperatuur, vochtigheid en vele andere *potentiae* der buitenwereld, waarbij dan nog altijd gevoegd moeten worden de dwalingen en de hartstochten van hem zelf of zijn natuurgenooten. En wat deze laatste te weeg kunnen brengen, hoe verderfelijk het waagstuk kan eindigen, door anderen — door zoogenoemde mannen van wetenschap niet het minst — met onze gezondheid gespeeld, leeren ons, helaas, eigen ondervinding en de geschiedenis van onze medemenschen maar al te duidelijk. Wij hebben eerbied, hoogen eerbied voor elke wetenschap; wij zijn ten diepste doordrongen van het gevoel, dat de betrekking van geneesheer, waar zij met gemoedelijkheid, zelfbeheersching en kennis van zaken wordt uitgeoefend, den man, die ze bekleedt, een ontbetwistbare aanspraak geeft op onze achting, zoowel als op onze dankbaarheid; doch, wanneer opgeblazen ijdelheid, schandelijke schraapzucht, onvergeefelijke onkunde de plaats vervangen van nederige bezadigdheid, humane plichtsbetrachting, degelijke praktiesche en theoreticsche vorming, dan wordt de eerbied verdrongen door verachting; dan is de naam van Dokter, dien men zich ten rechte of ten onrechte geeft, geen rede meer, om den schuldige te brandmerken als een onwaardige arts, als een gewetenlooze bedrieger, dan wel als een gevaarlijke kwakzalver. [4]) We zullen later misschien op dit onderwerp, het doktertje spelen van onbevoegden, terugkomen; 't is mogelijk, dat wij dan tevens trachten de vraag te beandwoorden, of het in 't algemeen belang wenschelijk is, dat niet-gepromoveerde Officieren van Gezondheid der 3de klasse, na een voorbereiding als zij tot heden ontfangen, de bevoegdheid wordt verleend, om in gewone omstandigheden ook buiten den omtrek der Hospitalen als arts te fungeeren.

Doch schoon niet elke ziekte vermeden kan worden, de sporadiën zoowel als de pandemiën kunnen echter — dit zal ons wel iedereen toestemmen — aanmerkelijk afnemen en de mortaliteit dus ook zichtbaar verminderen. En moet de overtuiging, dat er middelen aanwezig zijn, onfeilbare middelen, waardoor men jaarlijks eenige, al ware het ook slechts twee, menschen kan bewaren voor den dood, niet ten scherpen prikkel strekken, om met de wetenschap te woekeren en de lessen der ervaring te betrachten? Moet het bewustzijn, dat door een vermeerdering van het getal Geneesheeren en het samenstellen van Gezondheids-kommissiën eenige, al ware het ook slechts twee, huisgezinnen kunnen bevrijd worden van anders gewissen diepen rouw, niet alle bezwaren doen geringschatten, niet dadelijk aansporen tot handelen?

Of de Regeering dit zoo zal opvatten; of het verzoek om voorzorgsmaatregelen, als wij bedoelen, ingang zal vinden en inwilliging?

Zwak is onze stem en vele zijn de hinderpalen. Moeitevol voor het Goevernement is ongetwijfeld het werk, dat gevraagd wordt; maar de mogelijkheid bestaat, en de verplichting o. i. niet minder. Het zal dan ook wel te eeniger tijd tot stand komen. Mocht dit slechts spoedig zijn!

Wij willen geen beroep ditmaal doen op het gevoel van grof eigenbelang, door b.v. QUETELET's becijfering aan te voeren, waaruit zou blijken, dat elk mensch, die in de kracht zijns levens sterft, den Staat [illegible] een groot nadeel berokkent, — we willen evenmin betoogen, dat inderdaad geen gezonde ziel in een ziekelijk lichaam kan huisvesten — we laten die motieven ter zijde en zullen niet langer hierbij stilstaan. Wij gelooven aan de kracht der waarheid, die de ondervinding leert. Zij zal haar licht laten schijnen in de toekomst als in 't verleden, nu eens zacht tintelend en een andermaal verblindend schel, en „Onkunde, Domheid en Vooroordeel zullen voor haar wegsmelten als een dunne morgensneeuw voor de koesterende stralen der lentezon, en Wetenschap en Menschelijkheid zullen ontluiken als teedere uitspruitsels, om weldra in dien weldadigen gloed op te schieten tot reusachtige eiken." Dat zal ook het geval zijn met Java; ook op dat exceptioneele eiland zal eenmaal winst gedaan worden met deze les, door de cholera, door elke ziekte verkondigd:

„Wie de wetenschap miskent en de waarschuwing der geschiedenis niet acht, zal op zijn beurt miskend worden, en het grievendste berouw is zijn loon."

De tegenwoordige Regeering, verlicht als zij is, verstaat zeker dit gezegde, en liberaal als zij heet, begrijpe zij ook in dezen haar roeping! V. K.

---

[1]) Wel leest men hier en daar eenige Bepalingen aangaande dit onderwerp, maar deze zijn 1ste van localen aard en 2de dalen zij niet genoeg in bijzonderheden af. Men zie b. v. Staatsblad 1855 No. 77, dat alleen handelt over *een aanwijzing van bepaalde plaatsen, binnen den omtrek van de stad en voorsteden van Batavia, voor het begraven van lijken van inlanders en met dezen gelijkgestelde personen*, of Staatsblad 1838 No. 45 inhoudende: *Bepalingen omtrent het bezwaren van vaste goederen met den band van Fidei-Commies*, waarbij een publikatie van de voormalige Oost-Indiesche Kompagnie van 27 Sept. 1757 alsnog, voor zoo veel noodig, van algemeene toepassing wordt verklaard In deze publikatie lezen wij o. a. de volgende karakteristieke woorden:

„En aangezien het voors. misbruijk onder de onkristenen inlanders, binnen de juridictie dezer stad wonende, nog een ander abuijs is gesproten, namentlijk, om deze en geene tuijn en zaaijlanden met een eindeloos fideicommies te belastsen, mitsgaders dezelve op die wijze te destineren tot begraafplaatsen voor geheele familiën, *waardoor altijds de nabij gelegene landen of tuijnen zeer ontsierd dan wel onstaltig gemaakt werden, en dus doende in derzelver waarde zeer verminderen*, enz.

[2]) Dit artikel luidt aldus, voor zoover de 1ste en 2de Alinea betreft: „De Regent zorgt vooral, wat de gezondheid in het regentschap kan bevorderen, hij waakt voor het onderhouden van reinheid en zindelijkheid.

Zoo noodig doet hij den Resident of Assistent-Resident voorstellen tot het uitdiepen van rivieren, poelen als anderzins."

[3]) Om over de nadeelige gevolgen hiervan te oordeelen, bedenke men slechts, dat er gemiddeld van elke 30 inwoners 1 jaarlijks sterft. Wanneer men dit nu toepast op Samarang b. v. en dus het getal dooden vindt, welke hier elk jaar in de onmiddelijke nabijheid dikwijls der woningen worden begraven en daarna let op de wijze van outbinding, op de menigvuldige verderfelijke gassoorten, welke hieruit geboren worden en die zich buitendien met andere miasmata of schadelijke dampen vereenigen, dan zal men kunnen nagaan, aan hoeveel groote gevaren ook door het gemis aan een Reglement op het begraven de gezondheid hier aanhoudend is overgegeven.

[4]) Het zij ons vergund, nog een aanhaling te doen uit een werk, dat o. i. veel te weinig gewaardeerd wordt, ook uit een stylistiesch oogpunt, nl. *De opvoeding van den Geneesheer* door Dr. J. G. FRANTZ. In 't voorwoord vinden wij — zie bladz. VI — o.a.:

In deze eeuw van gutta percha en caoutchouk toch, schijnt het ons, dat hetgeen men eerlijkheid en geweten heeft genoemd, een haar waardige rekbaarheid heeft verkregen, en werkelijk wordt men er toe genoopt, het er voor te houden, zou men de handelingen der menschen naar die twee maatstaven wil beoordeelen, dat men een enkele secte van Methodisten voor zich heeft, welke van THEMISON's *gemeenschappen* slechts het *„laxum"* heeft overgehouden, terwijl men zich gelukkig mag achten, een enkelen te vinden, die nog aan een *„mixtum"* gelooft.

Die laxiteit van gewetensconlijkheid heeft zich zoovcel van de geneesheeren zelve als van de leeken meester gemaakt."

Bekendmakingen.

Voor het Land. Wordt bekend gemaakt, dat op Donderdag den 20sten October aanstaande, des morgens ten 10 ure ten Residentie kantore te *Samarang* eene uitbesteding bij inschrijving zal worden gehouden voor de levering van:

10 stuks vuilniskarren en
5 id. water id.

Benoodigd voor de gevangenis voor Inlanders en met hen gelijkgestelde personen.

Deze artikelen zullen binnen den tijd van twee maanden afgeleverd en vooraf door eene Commissie gekeurd moeten worden.

SAMARANG, (2098) *De Resident,*
den 26e. Sept. 1864. KEUCHENIUS.

Voor de Armen. De driemaandelijksche Huiscollecte voor de R. K. Armen over het derde kwartaal van het Jaar 1864, zal aanstaande week plaats hebben.

SAMARANG, Namens het Bestuur:
30 September 1864. *Het Lid* P. DEN OUDEN.

IN-OFFICIEEL GEDEELTE

Aangeslagen Vendutiën.

Op MAANDAG den 3den October, achter het Locaal der Wees- en Boedelkamer, en
Onder de Loodsen aan den weg naar den Boom van diverse Houtwerken.

Op DINGSDAG den 4den October, in het Vendu-Locaal van *Soesman & Co.,* en
Bij den Pachter der Pandjeshuizen.

Op WOENSDAG den 5den October, op het plein te Bentengsarie (Torbaija) van diverse Houtwerken, en
Bij den Pachter der Pandjeshuizen.

Op DONDERDAG den 6den October, in het Vendu-Locaal van *de Lijon & Joosten,* en
In het Vendu-Locaal van *Thooft & Co.*

Op VRIJDAG den 7den October, in het Vendu-Locaal van *Chevallier & Co.,* en
Bij den Pachter der Pandjeshuizen.

Advertentiën.

Balken-Vendutie.
Op aanstaanden Maandag 3 October,
aan den Boom, tegen 2% Vendu-salaris, van ruim
500 gave Djattiehouten **Balken,**
liggende ter bezigtiging onder de loodsen van de Heeren *B. Kopersmit & Co.*
(2099) SOESMAN & Co.

Groote Toko-Vendutie.
Op Dingsdag den 4den October,
in het Vendu-locaal van
Soesman & Co., van:
42 coddies Sarongs, 50 dozijn puike Champagne, 50 Zijden Hoeden (laatste smaak,) eene factuur Salon Spiegels en Schilderijen, een factuur Kramerijen, Parfumeriën, Speelgoed, Handschoenen, Kousen, enz., 20 doz. vellen Verlakt Leder, 20 picols oud Scheepskoper en nog een massa artikelen meer, te veel om op te noemen; waaronder eene kist Verlakte Schoenen en eene kist *Dames Mode-artikels.*
(2100) SOESMAN & Co.

Op de Vendutie van Dingsdag 4 dezer,
zullen wij verkoopen:
Eene groote partij Koffij, goede en ordinaire,
in kleine kavelingen. (2101) SOESMAN & Co.

Op de Vendutie van Dingsdag den 4den zullen
Soesman & Co. nog verkoopen:

Een span Amerikaansche Wagen-Paarden beide Gitzwart met 2 witte Achterpooten, zijnde inmiddels uit de hand te verkrijgen.
(2102) SOESMAN & Co.

Nog op de Vendutie van Dingsdag 4 October zullen wij
verkoopen:
J S. 20 kisten à 4 dozijn **Holl. Bier,**
op ¼ en ½ flesschen. (2103) SOESMAN & Co.

Op de Vendutie van Dingsdag den 4den October,
zullen wij aan den meestbiedende verkoopen:
¼ Aandeel van een onverdeeld Perceel, gelegen buiten deze stad, aan de Zuidzijde van den weg naar Darat, wijk Lt. X, vroeger Lt. T, Perceel No. 280 — 23a, bij de Verponding geregisteerd onder No. 70 en getaxeerd op *f* 2200.—, staande hetzelve op naam van wijlen den Javaan ALOOCHSIN, ALIAS ADIE WIDJOIJO; veil-conditiën en verdere informatiën verkrijgbaar bij (2104) SOESMAN & Co.

Op de Vendutie
van Dingsdag den 4den October, zullen SOESMAN & Co.
nog verkoopen, voor rekening van den WelEd. Heer
J. J. Nolthenius Jr. (wegens vertrek).

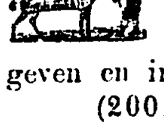

4 uitmuntende Wagen-Paarden en een fijn gedresseerd Rij-paard, 19 Koeijen en Kalveren, waarvan verscheiden veel Melk geven en in buitengewoon goeden staat verkeeren.
(2001) SOESMAN & Co.

HOUT-VENDUTIE,
op Woensdag den 5en. Oct e. k.,
van Djattiebalken, Oesoeken, Ribben, Glondongs,
enz., op de Stapelplaats te Torbaija.
(2105) THOOFT & Co.

Toko-Vendutie,
op Donderdag den 6den October e. k.,
van diverse Koopmanschappen en wat verder zal worden bijgebragt. (2106) THOOFT & Co.

TOKO-VENDUTIE
op Vrijdag den 7den Oct. 1864,
(2107) BIJ
CHEVALLIER & CO.,
van diverse Koopmanschappen en bijgebragte Goederen.

OP DE VENDUTIE
van Vrijdag den 7den October,
zullen wij alsnog verkoopen:
200 picols KOFFIJ en 140 picols SUIKER.
(2108) CHEVALLIER & Co.

Ontvangen een uitgezocht factuur Bourgogne Wijnen, als:
Romanée, Nuits, Volnay, Corton, Chambertin, Clos Vougeot op ¼ en ½ flesschen.
(2109) CHEVALLIER & Co.

Moët en Chandon, Lelegard & Co., Gibert en andere puike soorten Champagne, Exquise Rijnwijnen, eene groote voorraad Tafel- en fijne Wijnen, Likeuren in soorten, altijd in grooten voorraad voorhanden, bij
(2109) SOESMAN & Co.

PAS ONTVANGEN:
Elegante supra fijne TRICOT,
voor Paletot, Pantalon en Vest; klein Tenue-Koppels en Sabeldragers bij (2110) J. ANDRIEUX.

Echte Ooijevaar Genever,
van J. H. HENKES bij *Schiedam,* zijnde dit de eenige soort, welke op de Londonsche tentoonstelling van 1862 bekroond is geworden; dezelve overtreft in kwaliteit en grootte der flesschen alle andere soorten Genever, steeds verkrijgbaar bij
(2111) SOESMAN & Co.

Witte en Roode Portwijn, Madera, Jamaica Rhum, Bessen-Genever, Kirschwasser, Absinthe, Vermouth, Muscat Frontignac en Rivesaltes, bij
(2061) CHEVALLIER & Co.

TWEE PRACHTIGE
Americaansche Tentwagens,
met twee banken, keurig en soliede bewerkt, verkrijgbaar bij (2062) SOESMAN & Co.

Wederom voorhanden:
Engelsche Petten met regte Kleppen,
[2052] bij J. ANDRIEUX.

Cognac Laronde, John Alberty, Tip Top en andere merken,
(2063) te bekomen bij CHEVALLIER & Co.

Buitengewoon lekkere Hammen,
tegen veel verminderde prijzen, door den ruimen aan voer te verkrijgen bij (2064) SOESMAN & Co.

Champagne Lelegard, Moët en Chandon, Clos de Bouzy,
enz., te bekomen bij (2065) CHEVALLIER & Co.

IJzeren Tuinbaken,
Stoelen, Ronde-Knaapjes, Hoeden standaards enz.; te verkrijgen bij (3066) SOESMAN & Co.

Roode Wijnen op fust,
(2067) bij CHEVALLIER & Co.

SPOEDIG VERWACHT:
Amerikaansche Oesters, Lobsters, Zalm en Zuren.
(2068) SOESMAN & Co.

ONTVANGEN:
IJZEREN LEDIKANTEN,
een en twee Personen.
(2069) THOOFT & Co.

Glasruiten in alle dimensiën,
Spijkers van ½ tot 5 duim, alle soorten van Bouwmaterialen etc. etc. (2070) SOESMAN & Co.

Likeuren van Focking, als:
Crême de Rose, Crême de Vanille, Parfait d'Amour, Anisette, Curacao, Persico, Crême de Noyau, Cherry Cordial, Marasquino en Rosolio, te verkrijgen bij
(2071) CHEVALLIER & Co.

BRANDKASTEN,
IJzeren Geldkisten, Sloten in soorten, enz. enz.
(2072) SOESMAN & Co.

WEDEROM ONTVANGEN:
Japansche Schutsels van 6 en 8 bladen, Cabinetjes, Hombre-Doozen, Bloemvazen, Theekopjes, Japansche Bezems en Voet-Matten.
(2673) THOOFT & Co.

OP NIEUW ONTVANGEN:
Pauillac Medoc, St. Juliën en St. Emilion op ¼ en ½ flesschen van de Wed. *H. H. Reijers & Zoon*, Arnhem. (2074) CHEVALLIER & Co.

Geweren, Pistolen,
gewone en Lefaucheux model, welke bereids bij het Engelsche Leger tot gebruik goedgekeurd en gekozen zijn, uit de wijd-vermaarde Fabriek van ZELLER te Arnhem. Waarlooze Patronen voor dit soort Geweren steeds voorhanden.
(2075) SOESMAN & Co.

Puik Haantjes- en Valkerbier, Holl. Ale op ½ fl., Allsopp's Pale Ale, Jeffreys Ale, India Pale Ale, Barclays Stout Porter, Beyersch Bock Bier, enz.,
(2076) bij CHEVALLIER & Co.

THOOFT & Co. ontvangen per „Brouwershaven":
Malz-extract, onfeilbaar Geneesmiddel
voor verzwakkingen, longontstekingen, klierziekten, maagziekten.
Dit tot nog toe alhier onbekend Geneesmiddel kan met de grootste gerustheid aangewend worden. (2077)

Kool- en Zweedsche Teer,
verkrijgbaar bij (2078) CHEVALLIER & Co.

ONTVANGEN:
Een groot factuur AMERIK. KLOKKEN
tot billijken prijs te bekomen.
(2079) THOOFT & Co.

Wij ontvingen een uitgezocht factuur Roode- en Rhijnwijnen,
uit de navolgende merken bestaande:

Fijne Roode Wijnen.
Villeneuve Chateau de Cantemerle, Pommies Agassac, Batailly Pauillac, la Coste St. Guirons Grand Puy Pauillac, van de Wed. *H. H. Reijers & Zoon*, Arnhem.

Rhijnwijnen.

Liebfraumilch, Hochheimer Dom Dechany, Marcobrunner, Geisenheimer Rothenberger, Marcobrunner Ausbruch, Pisporter,	Merk Wed. *H. H. Reijers & Zoon*, Arnhem.
Von Dem, Vom Andern, Rudesheimer Cabinet, Moselblümchen, Carte Blanche, Niersteiner, Nackenheimer, Johannesberger,	Merk *Georg Wetterhahn*, Mainz.

op ¼ en ½ flesschen.
(2080) CHEVALLIER & Co.

GELD-LOTERIJ,
ten bedrage van ƒ 200.000,—

Deze **Loterij** zal bestaan uit een getal van **4,000 Loten**, elk groot **ƒ 50.—**, verdeeld in kwart Loten à **ƒ 12.50**, en in Heele, Halve en Kwart Loten verkrijgbaar.

DE PRIJZEN ZIJN: (1833)

De Eerste groot	ƒ 75,000.—
„ Tweede „	„ 30,000.—
„ Derde en Vierde groot	„ 20,000.—
„ Vijfde tot de Negende, groot ieder ƒ 5000.—	„ 25,000.—
„ Tiende groot	„ 3,000.—
„ Elfde „	„ 2,000.—
„ Twaalfde tot en met de Een-en-Twintigste, dus 10 prijzen, groot ƒ 1000.—	„ 10,000.—
„ Twee-en-Twintigste tot en met de Een-en-Vijftigste, dus 30 prijzen, groot ƒ 500.—	„ 15,000.—
„ Twee-en-Vijftigste tot en met de Een-en-Tachtigste, dus 30 prijzen, groot ƒ 300.—	„ 9,000.—
„ Twee-en-Tachtigste tot en met de Honderd Een-en-Twintigste, dus 40 prijzen, groot ƒ 200.—	„ 8,000.—
en Twee Premiën, ieder groot ƒ 1,500.— voor het Eerst en Laatst uitkomend Nommer	„ 3,000.—
Te zamen	ƒ 200,000.—

Acht dagen na afloop der trekking zullen houders van Loten of onderdeelen, waarop prijzen zijn gevallen, over de hun toekomende gelden kunnen beschikken bij de Ned.-Ind: Escompto-Maatschappij, mits tegen vertoon en onder intrekking der afgegevene Loterij-Billetten, en onder korting van 25 pCt. ten voordeele der te houdene Tentoonstelling, alsmede ter bestrijding der onkosten,

De trekking is vastgesteld op **31 Januarij 1865** en zal in het openbaar op de bekende gebruikelijke wijze, ten overstaan van een Notaris plaats hebben. Wanneer op dat tijdstip het getal van 4000 Loten niet geheel mogt zijn van de hand gezet, zal de trekking evenwel plaats hebben, met dien verstande nogtans, dat het cijfer der gestelde prijzen eene aan het getal niet genomene Loten evenredige vermindering zal ondergaan.

De Loten zijn verkrijgbaar tegen **contante** betaling en **franco** aanvrage:
Te *Samarang* bij de Heeren C. NORTIER en E. WERMUTH, Leden der Sub-Commissie en bij den Heer W. BOSCH.

Petroleum Kantoor-lampen, zoomede gewone koperen do., bronsen en nieuw Zilveren Idem,
met Porceleinen Ballons, pas aangebragt bij
(2081) SOESMAN & Co.

KINDER-WAGENTJES
(Perambulators), Schommels en Toiletsponsen; ontvangen bij (2082) CHEVALLIER & Co.

Versche Braadolie
in groote kelderflesschen, en in kelders van 15 flesschen, verkrijgbaar bij (2083) SOESMAN & Co.

ONTVANGEN:
De VIJFDE aflevering van
Fleurs, Fruits et Feuillages Choisies, de l'Ile de Java,
door
MEVROUW HOOLA VAN NOOTEN.
Van dit prachtig uitgevoerd werk zijn nog eenige Ex. tot den prijs van ƒ 7.50, per aflevering te bekomen, bij
(2084) DE GROOT, KOLFF & Co.

ONTVANGEN:
Lekker en schuimend Haantjes Bier,
op ¼ en ½ flesschen, Genever goede kwaliteit, heerlijke Roode Wijn, en goede smakelijke Hollandsche Sigaren. (2085) GOSENSON, *Komedie-Straat.*

NIEWE GENEESMIDDELEN
te KOOP,
te Parijs, 7 Rue de la *Feuillades*, bij de Heeren
GRIMAULT & Cie., *Apothekers.*

Oplosbare Phoshosure IJzeroxyde van Dr. Leras.
Dit nieuwe staalmiddel bavat in vloeibaren toestand de hoofdbestanddeelen der beenderen en van het bloed. Volgens de in de hospitalen te Parijs plaats gevondene waarnemingen, overtreft dit middel de staal melkzure ijzer-, of ijzer-joduur pillen en geneest snel, en zonder verstopping te veroorzaken bleekzucht, maagziekten, slechte spijsvertering, bloedverarming, ziekte van vrouwen, kinderen, enz. Het is het beste toevoegsel tot levertraan, de voortreffelijkste gezondheidsbehouder in warme luchtstreken en voor zwakke of teringachtige gestellen. (1768)

Elixer van epsane tot bevordering der Spijsvertering.
Dr. CORVISART, Ridder van het Legioen van Eer en geneesheer van Z. M. den keizer der Franschen, is men de aanwending der Pepsine verschuldigd; het is het maagvocht, of veel meer het gezuiverde spijsverterings beginsel zelve. Wanneer, door eenige oorzaak, dit beginsel ontbreekt, heeft zulks slechte spijsvertering, gastrite, gastralgie, ontsteking der slijmhuid, der maag en ingewanden, oprispingen, slijmerigheid, anemie, verlies der krachten, enz. ten gevolge. Het Pepsine elixer, dat zich op de goedkeuring der geneeskundige faculteit der Parijsche Akademie grondt, overwint snel deze verschijnselen en doet de brakingen bij zwangere vrouwen ophouden. (1769)

Plantaardige Inspuiting en Capsules van Matico.
De bladen van den MATICO, een peruaanschen boom, in bovengenoemden vorm bereid, genezen spoedig en onfeilbaar Gonorrhoe, zonder eenige vrees voor schadelijke gevolgen. De beroemde prof. RICORD te Parijs verwerpt thans alle andere middelen. De INJECTIE wordt aangewend bij pas ontstane, de CAPSULES bij meer verouderde of ingewortelde gevallen, die na het gebruik van Copaiva, Cubebe of Metaalaardige Inspuitingen zijn over gebleven. (1770)

BORSTZIEKTEN.
siroop van onderphosphorigzure Kalk.
Dit nieuwe geneesmiddel, hoogst aangenaam van smaak, onfeilbaar voor de genezing van hoest, verkoudheden, zinkingen, griep, borstontsteking is tevens het krachtigste heelmiddel voor tering. Het stilt de hoest, doet het nachtzweten ophouden en de zieke verkrijgt spoedig de vorige gezondheid terug. (1771)

GEEN LEVERTRAAN MEER!!
Siroop de Raifort Iodé.
Volgens de verklaring der geneesheeren in de hospitalen te Parijs en de goedkeuring van verschillende akademiën, wordt deze siroop met het beste gevolg in plaats van de levertraan aangewend, welke zij inderdaad verre overtreft. Zij geneest borst,- klier- en waterzuchtige ziekten, bloekzucht, verloren eetlust, reinigt het bloed en geeft kracht aan het gestel; in één woord zij is het krachtigste bekende bloedreinigingsmiddel, dat niet zoo als het potassium en ijzer-joduur de ingewanden of de maag verzwakt en vooral de zegenrijkste werking op klierachtige kinderen heeft. Doctor Cazenave, van het hospitaal St. Louis te Parijs, prijst deze siroop bijzonder tegen huidziekten aan. (1772)

Generaal Depot,
te Batavia bij den Heer M. LOONEN.

In gevolge der Circulaire van de Sub-Commissie voor de Tentoonstelling worden Heeren Aandeelhouders in het fonds bestemd tot het inkoopen of doen vervaardigen van Voorwerpen voor de in 1865 te Batavia te houden Tentoonstelling, verzocht eene Algemeene Vergadering bij te wonen, welke gehouden zal worden in het Lokaal der Handelsvereeniging op den 6den October a. s., des ochtens om 10 uur.
Namens de Sub-Commissie:
De Secretaris,
(2086) W. DE VOGEL Jr.

Door verplaatsing naar het gewezen Gebouw van den Raad van Justitie zal de Toko van den ondergeteekende van af 1 October tot een nader te bepalen tijd gesloten zijn.
(2087) L. C. R. BOERS.

Op een Instituut alhier wordt ten spoedigste gevraagd eene SECONDANTE bekwaam om grondig onderwijs te geven in de vakken van het lager onderwijs en de Fransche Taal, alsmede in Dames Handwerken. (2090)
Adres met franco brieven onder het Nommer dezer Advertentie aan het Postkantoor te *Djocjacarta.*

KENNISGAVE.
De aangekondigde Verkoop bij Inschrijving der
Tabaksonderneming »Havannah"
ten kantore van den Notaris Mr. F. A. KLINKHAMER alhier, op Vrijdag den 30sten September, zal wegens overlijden van den Eigenaar geen voortgang hebben, en voorloopig worden uitgesteld.
SOERABAIJA, 26 September 1864. (2088)

Nederlandsch-Indische
SPOORWEG MAATSCHAPPIJ,
De aanbesteding der werkplaatsen enz., is uitgesteld tot den 29 October.
Aanwijzing zal geschieden den 21 en 25 October.
Het bestek is te verkrijgen den 8 October.
(2089)

De ondergeteekenden maken aan het publiek bekend, dat zij de Heeren
Gebr. CLIGNETT,
hunne volmagt voor alle *bestellingen* hebben verleend; genoemde Heeren zijn tevens in het bezit van alle verlangd wordende *modellen* en *monsters.*
Zij nemen deze gelegenheid te baat, zich aan het geächt publiek te blijven aanbevelen, zullende zij steeds alle *bestellingen* met den grootsten spoed en meeste accuratesse ten uitvoer brengen.
LIONARONS EN KROL.
SAMARANG, 25 September 1864. (2091)

Blijkens acte op heden voor den ondergeteekende Notaris verleden, is de heer GEORGE JOSEPH LINTZ, uitgetreden als mede-lid en deelgenoot van de alhier gevestigde firma HAMMEL & Co., en zullen de zaken onder dezelfde firma worden voortgezet door zijne echtgenoot ELISABETH REBECCA ERMATINGER.
SAMARANG, A. F. LENS,
23 September 1864. (2092) *Notaris.*

Mr. J. Gerdes Oosterbeek
Advocaat en Procureur bij den Raad van Justitie te Samarang is belast met de inning der nog loopende pretentiën van Wed. DORT in liq.
TAGAL, 27 Sept. 1864. (2093)

Geld-Loterij.
SOESMAN & CO. thans belast zijnde met den verkoop van LOTEN voor de GELD-LOTERIJ ten behoeve van *„De Muziek-Vereeniging St. Cecilia"*, recommanderen zich, bij diegenen, die hun geluk in GELD-LOTERIJEN willen beproeven, om Loten bij hen te koopen. [2035] SOESMAN & Co.

TE KOOP of **TE HUUR**
Een Huis met Klappertuin *(Pontjol,)*
thans bewoond door den WelEdelgestr. Heer
ROOSEGAARDE BISSCHOP,
Informatien bij (2094) K. F. E. ANDREAS.

PAS ONTVANGEN:
Zwart Zijden Soutaches, zwart Wollen en wit K[...]toenen Veterband, fijne en zware witte Katoenen Han[d]schoenen, wit marmeren Bladen voor Ronde-Tafe[ls], idem idem idem à la Renaissance voor Consôles, idem idem voor Waschtafels, idem idem voor Ron[de] Knaapjes, IJzeren Spijkers van 1½ à 4 duim, Ha[m]men, Rolpens, Z. M. Kazen, enz., enz.; à contant
(2095) J. J. VOLKERT.

Voor Photografisten! TE KOOP
SATINEER- & SNIJPERS,
beiden voor ƒ 200.— comptant, bij
(2096) DE GROOT, KOLFF & Co.

TE KOOP
EEN HUIS
met Bijgebouwen, Erf en ruime Pakhuizen, geoccupeerd door de firma BAHLMAN & Co., met wi[e] het contract op primo Januarij 1866 expireert.
[2055] V. C. JACOBS.

Wordt te KOOP aangeboden
Onder nadere goedkeuring van het Gouverneme[nt] eene kleine Suiker-Onderneming, gelegen in de Re[si]dentie *Soerakarta*, met haren completen Inventaris.
Informatiën te bekomen onder letter A., bij ZWA[...]GER LEHNKERING & Co. te Soerakarta. (2054)

Een huis te huur op het Zeestrand à ƒ 120.
(2097) G. SEVERING & ZOON qq.

TE HUUR
EEN HUIS,
WEDUWE-STRAAT.
Te bevragen bij (2056) KLATT.

Voor den overvoer van Familiën en enkele personen naar Nederland, wordt zeer aanbevolen het zo[o] gunstig bekende Nederlandsche Medium-Clipper Campagne-SCH[IP]
KOSMOPOLIET,
Gezagvoerder KONING,
voorzien van eene élegante Kajuit, en van ruime e[n] luchtige Hutten.
Dit Schip vaart een' geëxamineerden Scheepsdoctor benevens eene melkgevende Koe en zal tegen medi[o] October de retourreis aanvaarden.
Reflecterenden gelieven zich, voor nadere informatiën, te adresseren bij den Gezagvoerder in het Hotel du Pavillon te *Samarang* en bij
De Agenten,
B. KOPERSMIT & Co.
(2057) *Batavia, Samarang en Soerabaija.*

Vracht en Passage naar Soerabaija,
met het N. I. Schip MARIA HENRIETT[E]
Kapt. **J. Winter,**
om in den loop dezer week van hier t[e] vertrekken.
Informatiën bij den Gezagvoerder en bij de Agenten
B. KOPERSMIT & Co.,
[2058] *Samarang.*

Geboorten.
Bevallen van eene *DOCHTER*, H. O. SCHIFF,
van Bronckhorst.
SAMARANG, 25 September 1864. [2059]

OFFICIEEL GEDEELTE.
Bij Koninklijk besluit van 8 Julij 1864, no. 49, is de eerste luitenant der infanterie J. H. de Fremerij van het leger in Nederland, thans tijdelijk gedetacheerd bij dat in Oost-Indie, op verzoek, eervol uit Z. M. militairen dienst ontslagen.

Bij Koninklijk besluit van den 17den Julij 1864, no. 37, zijn benoemd en aangesteld tot officieren van gezondheid van de derde klasse bij de geneeskundige dienst van het leger in Nederlandsch-Indië, de kweekelingen bij 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen F. Rogier, W. F. H. Greup, A. H. Rombouts, L. van der Stranten en F. P. G. van Loenen.

Bij Koninklijk besluit van den 21sten Julij 1864 no. 57, zijn benoemd tot aspirant-ingenieurs van den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indie, de civiele ingenieurs L. G. B. Bouricius, F. J. T. N. Beukman van der Wijck, J. André de la Porte, J. F. van L[...]kerveld, D. W. van der Meulen, H. G. van Sillevoldt en W. B. C. de B[...]

Bij Koninklijk besluit van den 28sten Julij 1864, no. 41, zijn voor de burgerlijke dienst in Nederlandsch-Indië benoemd:
tot ambtenaar van de eerste klasse mr. H. C. Joosten;
tot ambtenaren van de tweede klasse A. J. Vincent, voormalig kweekeling van de landhuishoudkundige school te Groningen, A. Ligtvoet, [...] C. Kroesen, J. C. H. M. Denie, jhr. J. F. W. van der Wellige von Schmidt auf Altenstadt, D. de Wit, M. C. E. Stakman, F. C. A. Wijnaendts, W. Linn, J. A. Tange, P. H. J. Varkevisser, D. N. F. Kiehl, J. A. Ament, G. C. A. Halewijn, E. Pino, J. W. F. J. Meinsma, H. T. F. Mensinga, W. C. J. Castens en J. P. Peereboom Voller.

CIVIEL DEPARTEMENT.
DOOR ZIJNE EXCELLENTIE DEN GOUVERNEUR-GENERAAL
zijn de volgende beschikkingen genomen:

ONTSLAGEN: Op verzoek, eervol uit 's lands dienst, met behoud van regt op pensioen, de klerk bij het parket van den officier van justitie, bij den raad van justitie te Samarang A. C. Klerks.

ONTHEVEN: Van de waarneming der civiele geneeskundige dienst en het opzigt over de vaccine in de afdeeling Koedoes en Japara, de civiele geneesheer J. Hessing

VERLEEND: Een tweejarig verlof naar Nederland, wegens ziekte, aan den griffier bij den landraad te Magelang (residentie Kadoe) J. H. Plom. Een tweejarig verlof, door te brengen in Europa of elders buiten Nederlansch-Indie, aan den president van den raad van justitie te Batavia mr. F. L. Anthing. Een tweejarig verlof naar Nederland, aan den ambtenaar op wachtgeld J. Blaaupot, laatstelijk sekretaris der residentie Tapanoli.

BENOEMD: Tot tweeden kommies bij de direktie der burgerlijke openbare werken, de derde kommies bij de hoofd-administratie der marine L. D. A. Fontein.

SCHUTTERIJEN, enz.
Bij de Schutterij te Banda.

ONTSLAGEN: Op verzoek, eervol, wegens vertrek, de kapitein P. C. L. Hartog, en de tweede luitenant S. I. Hoffmann.

BEVORDERD: Tot kapitein, de eerste luitenant J. P. van den Broeke. Tot eerste luitenant, de tweede luitenant L. W. von Lutzow.

BENOEMD: Tot tweede luitenant, de schutters E. Herrebrugh jr. en W. F. Kloeth; allen van het korps.

Samarang.
De beroemde schilder RADHEN SALEH, heeft, naar wij vernemen, een plan gevormd, dat alle toejuiching verdient. Hij is nl. voornemens, om een afbeelding te maken van het wapen van Samarang en dit aan het Civiel Bestuur ten geschenke aan te bieden, met den wensch, dat zij geplaatst worde in die zaal van het nieuwe Stadhuis, welke voortaan zal dienen voor de zittingen van den Landraad. Het eigenaardige van het denkbeeld, om dat wapen, door zijn hand geteekend, voor oogen te stellen aan zijn landgenooten, die de hulp des rechters moeten inroepen, welke door het Ned. Goevernement hun is aangewezen — alsof

hun vertrouwen wilde schenken op Holland's beheer van den zwakke, op Holland's rechtvaardig weldadig bestuur — strekt RADHEN SALEH evenzeer eer, als de uitvoering van het opgevatte plan onwijfeld een nieuw bewijs zal zijn van het groote talent des schilders.

— Z. E. de Schout bij Nacht MAY heeft den 27sten der des morgens om 7½ uur op zijn reis naar Magelang den houten spoorweg in oogenschouw genomen, welke de Heer van der Biesen, Houtkontraktant nabij Klepoe ft aangelegd, en waarmede de balken van af Tjandi boe worden getransporteerd. Voor Z. E. is het zeker streelende zelfvoldoening geweest, in de welvaart van poe en omstreken de schoone vruchten te zien van den d, welken hij éénmaal aan den Heer van der Biesen en waarvan deze zoo goed heeft partij getrokken.

— Gepasseerden nacht werd een Heer, nauwelijks van Ambarawa in een Logement alhier aangekomen, bestolen van som van f 1500, welke in een geldtrommel geborgen was, opengebroken werd.

De vermoedelijke dader is zijn jongen; althans deze is ortvluchtig.

— In den laatsten tijd is men op verschillende plaatsen in de stad druk bezig met het uitdiepen van slooten. zeer veel genoegen maken wij hiervan melding, als van nieuw blijk van den ijver en de voortvarendheid van onzen Resident, en van harte hopen wij, dat de genoemde voorgsmaatregel hier algemeen in praktijk worde gebracht. De staande West-Moesson zal dan zeker vrij wat minder zieen inkonveniënten opleveren.

— Berigt der gevallen Prijzen en Premiën van de Geldterij ten behoeve van het Liefhebberij-Tooneel te Soerarta.

No.	976	f	20,000	No.	123	f	200	No.	373	f	200
„	1764	„	10,000	„	121	„	200	„	305	„	100
„	160	„	5,000	„	1226	„	200	„	463	„	100
„	844	„	2,000	„	498	„	200	„	881	„	100
„	608	„	500	„	1744	„	200	„	740	„	100
„	362	„	500	„	144	„	200	„	934	„	100
„	1994	„	500	„	387	„	200	„	1289	„	100
„	1873	„	500	„	734	„	200	„	328	„	100
„	1699	„	500	„	176	„	200	„	749	„	100
„	1905	„	500	„	104	„	200	„	221	„	100
„	147	„	500	„	969	„	200	„	923	„	100
„	1372	„	500	„	796	„	200	„	1745	„	100
„	949	„	500	„	1140	„	200	„	1369	„	100
„	1486	„	200	„	684	„	200	„	1923	„	100
„	1527	„	200	„	819	„	200	„	96	„	100
„	917	„	200	„	1163	„	200	„	773	„	100
„	1597	„	200	„	1491	„	200	„	764	„	100
„	1736	„	200	„	515	„	200	„	678	„	100
„	1950	„	200	„	659	„	200	„	831	„	100
„	264	„	200	„	660	„	200	„	644	„	100
„	531	„	200	„	894	„	200	„	1398	„	100
„	389	„	200	„	501	„	200	„	963	„	100
„	880	„	200	„	1866	„	200	„			

No. 850 eerste premie uan f 1000.—

Latere berichten uit Solo melden, dat op No. 1390 is gellen f 40,000, op No. 1164, f 10,000 en op No. 541 de atste premie. Of hierin òf in het bovenstaande moet dus hter een fout geslopen zijn, want in de eerste opgave komt prijs van f 10,000 voor als gevallen op No. 1764.

— Uit het partikulier schrijven uit Japan, waarvan wij ons laatste nommer spraken, ontleenen wij nog het volende:

Het politieke nieuws is niet veel bijzonders. Zooals gij et, werd in der tijd het Hollandsche oorlogschip de edusa bij het doorvaren van de Binnenzee (tusschen het and Niphon en Kinsin) met de batterijen van den Prins agato beschoten. Men heeft toen erg over die zaak gereeuwd en vier oorlogschepen naar Japan gezonden, om n hoon, die de Nederlandsche vlag was aangedaan, uit wisschen, maar nu het op stuk van zaken aankomt, ggen de schepen hier op de reede van Yokohama en...... isselen Itzeboes!! Om dit te begrijpen, moet gij weten, at het Japansche Gouvernement aan de consuls en aan bij het consulaat geëmploijeerden, benevens aan de ilitairen en aan de leden van de Marine 3 Itzeboes voor en dollar geeft,, terwijl deze in den handel slechts 2½ tzeboe doet, zoodat de bovenvermelde heeren door de oedheid der Japansche Regering ½ Itzeboe op iederen ollar winnen. Later zal ik u deze zaak meer omstandig erklaren.

Om nu op onze vier schepen terug te komen, die voeen hier niets uit, en dit komt alleen, omdat men weer aar de pijpen danst van JOHN BULL, die de zaak zoo eeft weten te plooijen, dat we ook uit deze zaak weêr eknikkerd zijn.

Toen het hier nl. bekend werd, dat de Engelschen en e Hollanders den Prins van Nagato eens de les zouden aan lezen, kwamen eensklaps twee Japansche officieren pdagen, niet uit hun eigen land, maar uit Europa, uit ngeland, uit Londen. Zij begaven zich ten spoedigste aar Sir RUTHERFORD ALCOCK, vertelden dat zij op last an hunnen prins verleden jaar naar Engeland waren gegaan, om dáár den scheepsbouw te leeren, en dat zij, hoorende, dat de prins van Nagato met de grootste natie ter wereld in oorlog zouden gewikkeld worden, in aller ijl per mail naar Japan waren teruggekeerd, om hun heer Engelands magt af te schilderen en hem den vrede aan te raden. Dat dit praatje den Britschen hoogmoed streelde, behoef ik u wel niet te zeggen. Daardoor en misschien ook uit vrees voor een afzonderlijk verdrag met den prins van Nagato, werd JOHN BULL aangemoedigd, om de zaak zooveel mogelijk op zijn eigen houtje te regelen. Hij bragt het dan ook zoover, dat er besloten werd om twee Engelsche en één Hollandsch schip met de twee Japannezen naar de Binnenzee te zenden, ten einde onderhandelingen aan te knoopen met den prins van Nagato. Doch ook dit was JOHN BULL niet volkomen naar den zin; en het gelukte hem dan ook, om te bewerken, dat het Hollandsche vaartuig t' huis bleef — de zaak had toen een vreedzamer aanzien zooals hij zeide! De twee engelsche oorlogschepen: *Barossa* en *Cormorant* vertrokken den 21sten van de vorige maand (Julij) met de twee Japannezen naar de Binnenzee maar deze werden dood eenvoudig bij het eiland *Hima Sima* aan wal gezet en de schepen wilden verder gaan, om eens een kijkje te nemen. Dit ging echter niet, twee scherpe schoten, waarvan de groote kogels vóór de boegspriet van den prins van Nagato in het water sloegen, toonden ten duidelijkste aan, dat hun visite niet gewenscht werd. Eenige dagen later ontvingen zij de mondelinge tijding, van den prins van Nagato, dat hij op bevel van den Mikade en Taikoen de Binnenzee voor alle Europesche schepen gesloten hield en houden zou, tot dat hij andere instruktien kreeg, welke hem echter in geen geval binnen drie maanden konden geworden.

Dat is de roemrijke uitslag der grootsche onderneming geweest!

Ambarawa. Den 28e. dezer 's morgens 11 ure ontstond brand bij de Passar alhier, die bij de heerschende droogte zich zeer ver uitbreidde. — Circa 30 jav. huizen zijn in de asch gelegd, terwijl door de vereenigde hulpmiddelen van de civiele en militaire authoriteiten een grootere ramp is voorkomen. Ten 12 ure was men den brand volkomen meester, Menschenlevens zijn hoogstwaarschijnlijk niet te betreuren. Omtrent de vermoedelijke schade kan nog niets met zekerheid bepaald worden.

Telegram van BATAVIA.

VERLEEND:

Eervol ontslag met behoud van recht op pensioen, de Kapitein der Infanterie *Behouden*.

GESTELD:

Op non-aktiviteit de Ridmeester *v. d. Putt*.

BENOEMD:

Tot Expediteur bij den Generalen Staf *Laufermeijer*

Tot Beheerder van het Stamboek *Lieber*.

Tot 3de Kommies bij de Direktie der Kultures *Pelt*.

Tot 2de Kommies bij de Direktie van Financiën *Nijs*.

Tot buitengewoon Kommies bij de Dir. v. Financiën *Mol*.

Tot 3de Kommies bij de Dir. v. Financiën *Brouwer*.

Ingezonden Stukken.

Gymnasium Willem III.

Repliek aan Veritas.

BATAVIA, 25 September 1864.

Mijnheer de Redacteur!

Onder het opschrift *Gymnasium Willem III*, heeft zeker iemand, die zich *Veritas* noemt, in uw blad van 16 dezer gemeend, wederom een uitval op het Gymnasium Willem III te mogen doen.

Behalve over andere punten, die het de moeite niet waard is, te wederspreken, valt hij ons hard, omdat wij aan de hoogere klasse *Hildebrandt's Camera Obscura* als vertaalboek hebben gegeven. De heer CLAVIER, docent voor de Fransche taal, heeft mij naar aanleiding daarvan den brief geschreven, dien ik hieronder laat volgen.

Hoe gaarne ik mij bij de mededeeling van dien brief zou wenschen te bepalen, zoo kan ik niet nalaten van de gelegenheid gebruik te maken om aan *Veritas* te doen kennen, dat, wanneer hij stoutweg beweert, dat het Gymnasium Willem III niet aan zijn programma kan voldoen, ik, met voorzeker meer regt verklaar, dat *Veritas* nimmer een voet op het Gymnasium Willem III heeft gezet, dat hij niet tegenwoordig is geweest bij het openbaar examen dat den 12den en 13den Augustus jl. gehouden is, dat hij dus niet in staat is over het onderwijs van het Gymnasium Willem III en over de vorderingen der leerlingen te oordeelen. Anders zou hij bespeurd hebben, dat niet alleen aan het programma *zal worden* — maar dat daaraan reeds ten vorigen jare *is* voldaan; zoo dat het ingezonden stuk, behalve de wartaal die het bevat en *Veritas* doet kennen als geheel onbevoegd om te oordeelen over onderwijs, niet alleen van onkunde en aanmatiging getuigt, maar ook onwaarheid behelst.

Naar het mij voorkomt, heeft *Veritas* evenzeer het Handelsblad kwalijk uitgelegd als hij het Gymnasium Willem III met kwaad opzet heeft aangevallen. Indien *Veritas* even grondig en naauwgezet had willen of kunnen te werk gaan als hij oppervlakkig en weinig naauwgezet heeft gehandeld, dan zou hij hebben opgemerkt dat aan het Gymnasium Willem III een pro-Gymnasium verbonden is, om te gemoet te komen aan het geen het lager onderwijs op sommige plaatsen in Indië te wenschen over laat.

Ik verzoek U, deze regels en den brief van den heer CLAVIER, die hier onder volgt, in uw blad te willen opnemen.

Ik heb de eer te zijn:

UwEd. Dw. Dienaar,
VAN SWIETEN.

Monsieur,

Comme l'on a émis quelques doutes sur l'utilité et la convenance de donner aux élèves les plus avancés du Gymnase des traductions du livre *Camera Obscura*, je me propose en quelques mots d'aller au devant des objections et d'y répondre.

Ce livre, dit-on, éminemment hollandais de mœurs, de caractères, d'esprit et d'idiome, est trop difficile. Comme argument à l'appui on ajoute, que quelqu'un possédant parfaitement l'anglais a dû renoncer à le traduire en anglais. — Disons tout— d'abord, que la traduction française de Camera Obscura existe. Elle est due à LION WOCQUIER, un flamand si je ne me trompe. Cette traduction possède un mérite incontestable. Sauf certains passages, certains idiotismes, elle est en général bien faite, et rend la pensée de l'original.

De ce que la traduction en anglais de *Camera Obscura* n'existe pas encore, et par ce que la personne en question y a renoncé, ce n'est pas une raison de croire que la traduction de *Camera Obscura* soit impossible.

Pour traduire, il faut non seulement connaître l'idiome, mais aussi se pénétrer de la pensée de l'écrivain, et avoir vécu, si faire se peut, pendant un certain temps avec ceux dont on traduit les usages, les tendances, les mœurs et le langage.

Traduire, ce n'est pas seulement translater, mais c'est surtout interpréter.

Que l'on soit arrêté par certains idiotismes, par certains locutions dont la translation littérale serait presque impossible, j'y consens. Ce n'est toute fois pas un motif suffisant de renoncer à traduire l'oeuvre entière. En pareils cas l'interprétation est nécessaire et l'on pourra traduire par *un à peu près*. Cet *à peu près* existe, mais il faut le chercher. On le trouvera, si l'on connait à fond les deux idiomes. Exemples: de ce que nous traduisons: Hoe vaart gij? par „comment vous portez-vous" et non par „comment naviguez-vous" comme l'exigerait la translation littérale, en avons nous moins bien rendu la pensée de l'auteur? Que l'expression si caracteristique de *waaratje!* (exclamation favorite de Piet Staastok) je fasse „*vrai de vrai!*" comme disent familièrement les petites gens chez nous, cet *à peu près* ne suffira-t-il pas pour rendre l'intention de l'auteur original?

Quel but s'est - on proposé en offrant aux élèves les plus avancés quelques fragments de *Camera Obscura* à traduire et à interpréter? On s'est proposé de leur faire faire une étude comparée des idiomes (linguistique selon le terme consacré). Rien n'est plus propre à développer l'intelligence, l'imagination, le jugement. N'est-ce pas à la linguistique que nous devons ces immenses et importants travaux de la critique moderne accomplis par AMPÈRE, GUIZOT, VILLEMAIN, COUSIN, ST. BEUVE, etc. etc. Nous ne sommes plus à l'époque ou VOLTAIRE répondait à quelqu'un se vantant de savoir l'allemand; „Je vous souhaite plus d'esprit et moins de consonnes," et à un autre affichant ses connaissances en anglais, en allemand et en russe: „je vous félicite d'avoir trois mots pour rendre une seule idée.'.

Nous sommes aujourd'hui moins exclusifs et moins partiaux. D'ailleurs cette étude comparée fait pour les disciples une diversion aussi utile qu'amusante aux explication arides de la grammaire. Ils acquièrent peu à peu du style, se pénètrent davantage de ce qui appartient à tel ou tel idiome ou de ce qui le sépare de sa langue maternelle.

Camera Obscura est un livre difficile à traduire et à interprêter: d'accord. Mais où serait le mérite de la difficulté vaincue? Ce n'est pas en leur donnant à traduire quotidiennement BAUDET ou VERENET ou GERDES qu'ils connaîtront les secrèts et les ressourees du style.

On a cru faire un choix heureux en prenant un ouvrage aussi caractéristique que *Camera Obscura*, par ce que c'est une œuvre de style, une œuvre originale, et qu'on peut mieux traduire et interprêter ce que chacun regarde comme un monument impérissable dans la littérature neerlandaise, que de perdre son temps à commenter des fadaises dans le genre d'ENGELBERT GERRITS, par exemple.

D'ailleurs en choisissant plus spécialement *Camera Obscura* on a voulu les mettre en état de trouver le beau et le bon partout où il se trouve, on a voulu choisir des sujets agréables, soit de dictées, soit de conversation, soit de compositions, et quiconque a lu et relu cette œuvre originale, avouera qu'elle renferme bien des matériaux de linguistique.

(get.) CLAVIER.

Evangelisatie op Java.

Geachte Redacteur!

Onder bovenstaanden titel lees ik eenige stellingen over dat onderwerp in uw blad van 8 Julij; waarbij tevens de hoop wordt uitgesproken, dat zij door een vriend der Evangelisatie worden beantwoord.

Zooals de schrijver niet schroomt, zich den naam van Christen toe te eigenen, schroom ik ook niet, dien van vriend der Evangelisatie op mij toetepassen, al stel ik mij ook niet verantwoordelijk voor de dwaasheden door sommige dier „vrienden" begaan.

Ook wil ik niet beweren, dat mijne opinie over dit onderwerp lijnregt tegen dat van den geachten schrijver overstaat; integendeel sommige zijner stellingen en wel hoofdstellingen als deze b. v.: „Wil men den Javaan beschaven, laat men dan beginnen met onderwijs, door onderwijs en outwikkeling tot het Christendom, niet omgekeerd" — beaam ik ten volle; terwijl ik wederom tegen andere zou opponeren. Doch liever dan de los daar henen geworpen stellingen van den schrijver te ontleden en te bespreken, zal ik trachten, mijne denkbeelden over de Evangelisatie op Java te ontwikkelen, de schrijver zal dan wel van zelf zien, waar ik van hem verschil, en waar ik mij aan hem aansluit.

't Is toch, zoo veel bleek mij uit dit stukje, den schrijver niet te doen om te strijden; maar om de zaak te bespreken. Ter zake dan!

De eerste vraag is hier deze: Moet de Javaan beschaafd worden of moet men hem laten voor hetgeen hij is? En het antwoord zal door allen, die de beschaving als een zegen voor den mensch beschouwen en in wier harte de Goddelijke vonk der liefde gloort, eenstemmig gegeven worden: „Ja, men mag den Javaan de zegeningen der beschaving niet onthouden." Hierin zijn dus alle weldenkenden het eens; maar nu luidt de tweede vraag: Hoe moet men den Javaan beschaven? De vriend der Evangelisatie antwoordt hier: „Wenscht gij waarachtige beschaving voor den Javaan, evangeliseer hem dan; want overal heeft het Christendom beschaving te weeg gebragt." Ik neem alleen deze stelling over, omdat ik de andere, door den schrijver den vrienden der Evangelisatie in den mond gelegd, niet als de mijne erken. Evenwel de schrijver schijnt ook deze stelling aan te nemen, immers hij wil door onderwijs en opleiding tot het Christendom; dus ook den Javaan evangeliseren- alleen verschil van Methode. Het zou dus overtollige moeite zijn, als ik door de geschiedenis de waarheid der laatstgenoemde stelling aanwees. Of er dan buiten het Christendom geene beschaving bestaat? -O zeer zeker. Of wie zou de beschaving der oude wereld gering achten? Wie erkent niet de betrekkelijke waarde der Hindoesche en Chinesche beschaving van den tegenwoordigen tijd? De overtuiging dat het Christendom enkel licht en het Heidendom enkel duisternis zou zijn, is dan ook niet de mijne; maar toch de Christelijke beschaving is mij de gezegendste, de voortreffelijkste, die elke andere beschaving verre achter zich laat. Om een voorbeeld te noemen: Waar worden de menschelijke regten der vrouw, en dit is de helft van ons geslacht, zoo erkend en geëerbiedigd als in het Christendom? Waar wordt een beginsel van liefde, waarheid en heiligheid gevonden als in het Christendom? Het Christendom brengt dus de eenige ware beschaving; en wil men den Javaan beschaven, breng hem dan tot het Christendom!

Maar is een Evangelisatie van Java mogelijk?--Alle dingen zijn mogelijk dengenen die gelooft. Beschuldig mij nu niet van dweeperij! Ik beloof mij voor alsnog geene gouden bergen van de Evangelisatie op Java; ik wil den geachten schrijver gaarne toegeven, dat alle die zoogenaamde bekeeringsverhaaltjes van den Javaan meer schijn dan wezen zijn en dat er zeker maar weinigen zullen gevonden worden, die zonder nevenbedoelingen het Christendom omhelzen, en toch verwacht ik het heil voor Java van Evangelisatie, goed aangevat en doorgezet volgens eene Methode, die de proef van het gezond verstand kan doorstaan. En die Methode is? Geene Evangelisatie zonder scholen; geene scholen zonder Evangelisatie, maar Evangelisatie met en door scholen. Laat ik eerst het onvoldoende der beide door mij afgekeurde Methodes aanwijzen, om daarna de door mij voorgestelde Methode nader te ontvouwen.

1o. Geene Evangelisatie zonder scholen! De Christelijke Godsdienst, zij moge in haren aard eenvoudig zijn en zich meer nog tot het hart dan tot het verstand des menschen rigten, zij veronderstelt toch bij het subject eene zelfwerkzaamheid, die men van den onontwikkelden, tragen Javaan geenszins kan verwachten. Een der eerste grondstellingen der pedagogie is deze: Voedt het kind op, dat het zich zelve opvoede! De ware beschaving is niet iets van buiten aangebragt, maar eene innerlijke harmonische ontwikkeling. De heilige geest immers, het heilige levensbeginsel van Jezus, wordt niet op eens door het lezen van een tractaatje of het hooren van een preek in de harten overgestort; onze God is een God van orde, zijne gansche schepping predikt eene stille langzame ontwikkeling en hoe kan men dan op het gebied des Geestes aan sprongen gelooven? Neen zoo ergens, ik zeg het een vaderlandschen schrijver na, dan geldt hier: In het zweet zijns aanschijns zal de mensch zijn brood eten. De Javaan moet dus tot zelfwerkzaamheid worden opgewekt; moet eerst daartoe worden in staat gesteld. De Evangelisatie is daartoe niet bij magte. De zendeling moge met voorbeeldelooze getrouwheid zijne predikatiën houden, hij moge door catechisatie en gesprekken alles doen wat in zijn vermogen is—hij is gelijk aan den man, die het zaad strooit in den onontgonnen akker, en moge zijne hoop worden gestreeld door het ontkiemen van een enkele spruite, of ook van een paar bloesems, ja zelfs van een enkele schrale vrucht, hij mist elken grond, om een tamelijken oogst te verwachten. Sta dan, wakkere zendeling, pal op uwen post, houd aan in zelfverloochenende liefde, troost u, zoo goed gij kunt, met de sobere bloesems en vruchten; wij hebben eerbied voor uwen ijver en het smart ons te moeten zeggen, dat uw arbeid ijdel zal zijn, zoolang uwe scholen ledig staan. Maar wij weten het: Het is de hoop, dat nog eens uwe scholen met kinderen gevuld zullen worden, die u staande houdt op uwen post. Het is dus mijne overtuiging- en ik weet als tolk van vele vrienden der Evangelisatie te spreken- dat de Evangelisatie zonder scholen op Java niet haar doel zal bereiken.

2o. Scholen zonder Evangelisatie! Scholen, onderwijs, ziedaar de leus van onzen tijd, en wie zou er zich niet dankbaar in verheugen, dat het zoo lang verwaarloosde schoolonderwijs in onzen tijd gewaardeerd wordt, en zich in belangrijken vooruitgang mag verheugen? Maar ook nu zij men voor alle overspannene verwachting op zijn hoede; men vrage niet van het schoolonderwijs, wat het onmogelijk geven kan; want dan vindt men zich later teleurgesteld en de overwaardering zal in miskenning eindigen. Laat ons trachten, zoo onbevooroordeeld mogelijk te onderzoeken, waartoe schoolonderwijs zonder Evangelisatie, op zijn best genomen, leiden kan. Wij stellen ons dan voor, geheel Java met scholen overdekt, hetzij door bemiddeling van het Gouvernement, of door een Maatschappij ter bevordering van Nationaal Schoolonderwijs, het ideaal van den oud-zendeling HARTHOORN. De scholen worden door strenge maatregelen van het Gouvernement, druk bezocht. Scholen voor Inlandsche onderwijzers onder toezigt van Europesche onderwijzers, alles in de best mogelijke orde. Goede schoolboeken worden vervaardigd, alsmede boeken tot verdere ontwikkeling der volleerde scholieren; maar geene godsdienstige boeken, geen leven van JEZUS bijvoorbeeld, dat zou naar Evangelisatie rieken! Wat zal van die scholen het gevolg zijn? De kinderen leeren daar: Lezen, schrijven, rekenen, zingen, wat aardrijkskunde, wat geschiedenis, de eerste beginselen der taalkunde, misschien ook iets van natuurkunde. Evenwel niet zoo zeer op de verkregen kennis moet men zien; maar men heeft de kinderen leeren nadenken. De kinderen blijven op de school tot hun 12 of 14de jaar, langer vooral niet. En wat dan? Dan is de akker geploegd en bemest; maar waar is de zaaijer? Dan worden de knapste der kinderen, misschien één ten honderd, er uitgekozen, om tot meester te worden opgeleid, en anderen gelukt het misschien als schrijvers bij Inlandsche of Europesche ambtenaren geplaatst te worden. De rest keert terug of liever blijft onder zijne eigene omgeving onder den invloed van Hadji's, Goeroes of hoe ze ook meer mogen heeten.

Maar nu zullen die kinderen zeker met bondige betoogen ontleend aan geschiedenis,, taal- of natuurkunde de ilmoe der Hadji's of Goeroe's ontzenuwen?

't Is dwaasheid, zoo iets te denken; een Javaansch kind van 14 jaar is nog ontbloot van elke zelfstandigheid, is nog hulpbehoevend, kan dus niet anders dan zich aan zijne onzedelijke leidslieden overgeven, en voor de tijd zijner zelfstandigheid daar is, is hij reeds zedelijk vernietigd, zoodat er dan aan geen opstaan meer te denken valt. En wat zou hem ook tot opstaan nopen; wie zou er hem toe opwekken? Misschien het voorbeeld der Europesche ambtenaren? Doch ik hoor u zeggen: „De Inlandsche onderwijzers moeten een voorbeeld zijn voor anderen, zij, onder het onmiddelijk toezigt der Europesche onderwijzers, moeten in zedelijkheid voorgaan." Maar vergeet niet, dat de onzedelijkheid een kenmerk van hunne Godsdienst is, en het ligt dus buiten den werkkring van den Europeschen onderwijzer, zich daarmede te bemoeijen. Moge ook de meester zich zelf in liederlijkheid verliezen, als hij maar getrouw ter school komt en den takt heeft, om de kinderen te onderwijzen, dan is alles wel. Of onderstel ik het onmogelijke? Moet misschien de meerdere verstandelijke ontwikkeling noodzakelijk tot meerdere zedelijkheid leiden? Helaas, de Hollanders in Indië zijn daartegen het treurigste argument!

Neen, de wetenschappelijke ontwikkeling, hoe hoog ook opgevoerd, is niet in staat, om den zinnelijken lust in toom te houden; daartoe behoort het geloof des harten aan een Heilig God en liefdevollen Vader, aan een zedelijke wereldorde en eene verhevene bestemming. Zoolang nu de zinnelijke lust den ruimen teugel viert, blijft de mensch voor edeler en hooger gewaarwordingen ongeschikt, is er dus aan eene waarachtige beschaving niet te denken.

Het schoolonderwijs alleen, hoe voortreffelijk ook ingerigt, kan voor den Javaan het gewenschte doel niet bereiken.

Wij hebben het schoolonderwijs als het ontginnen des akkers, de Evangelisatie als het zaadzaaijen voorgesteld, waaruit reeds van zelf volgt, dat deze twee zaken te zamen behooren. Mijn ideaal is dus voor Java:

3o. Schoolonderwijs en Evangelisatie; maar dan ook met elkander in overeenstemming, zóódat deze twee elementen tot een geheel te zamen smelten. Immers voor elk zaad wordt de akker op eigenaardige wijze toebereidt; maakt b. v. sawa-velden gereed en plant er koffij en het zal niet gedijen. Het schoolonderwijs moet dus eene opleiding zijn voor het Christendom. Hier zie ik menigen lezer bedenkelijk het hoofd schudden, denkende welligt, dat ik de hersenen der jeugdige Javaantjes met de een of andere soort van Christelijke dogmatiek wil opvullen. Ik zou dit echter zeer onpedagogisch vinden, en mij daar zeer sterk tegen verklaren; wel zou ik onder de leerstof een goed geschreven leven van JEZUS willen opnemen, waarin vooral de schoone gelijkenissen, naar Javaansche toestanden bewerkt, niet werden vergeten; maar overigens zou ik de scholen niet van andere scholen willen doen verschillen. Alleen, het moesten zendingsscholen zijn. De meesters, gevormd naar verstand en hart op een kweekschool onder het toezigt van één of meer zendelingen, moesten tevens voorgangers zijn in de gemeente.

Een twintigtal (later meer) zendelingen vestigen zich aanvankelijk in de verschillende residentiën. Deze leggen zich de eerste twee jaren op kennis van taal en volk toe.

Daarna vangen zij hun werk aan, bestaande in het toezigt op het onderwijs en op de meesters, ieder in zijn eigen werkkring. Eens in de maand vergaderen de meesters te zijnen huize, en onderwijst hij hun in alles, wat voor hun werk dienstig is. Elke zendeling heeft het regt, zijne eigene meesters te ontslaan en een ander aan te stellen; de meester, die zich aan onzedelijkheid schuldig maakt, wordt dadelijk ontslagen.

Zoo bezielt de zendeling de meesters met zijnen geest, en oefent door de meesters invloed uit op de kinderen. Het Gouvernement beveelt verpligt schoolonderwijs en waakt daarover door zijne ambtenaren. De zendelingen trachten, door eerlijke middelen de knapste schoolkinderen aan zich te verbinden, om die tot meesters op te leiden. Hij neemt ze zoo mogelijk eenigen tijd bij zich aan huis, zendt ze daarna naar de algemeene kweekschool, waar ze goed worden onderwezen, ontvangt ze daarna terug, en plaatst ze in zijn eigen werkkring. De meester, die tevens het ambt van voorganger waarneemt, gewent nu van zelf de grootste schoolkinderen des zondags naar de kerk te gaan, waar hij niet allerlei onbegrepen dogmatischen onzin uitkraamt — hiervoor zorge de zendeling — maar waar hij schoone verhalen, gelijkenissen en geschiedenissen — 't behoeven juist niet altijd bijbelsche te zijn — op boeijenden trant vertelt en aan die verhalen zijn moraal vastknoopt. Verlaten de kinderen nu de school. dan zijn zij aan den meester gewend, en blijven onder zijnen invloed, tot dat zij door den doop, na verder onderwijs, in de Christelijke gemeente worden opgenomen. Men behoeft daarmede niet te wachten, tot zij eene zelfstandige overtuiging hebben gekregen, of door vergelijking van den koran en den bijbel tot een gunstig resultaat voor de laatste zijn gekomen — dit geldt voor beschaafde of ontwikkelde Heidensche of Mohamedaansche volken — van den Javaan kan men dit in de eerste eeuwen nog niet verwachten. Bij den Javaan kan van geene zelfstandige ontwikkeling sprake zijn; hij moet zich dus aanvankelijk ontwikkelen onder den invloed van anderen, tot dat ook zijn tijd van zelfontwikkeling zal gekomen zijn. Is het niet de roeping van een Christelijk Gouvernement, zoowel als van elken Christen om den Christelijken invloed ten behoeve des armen Javaans te doen gelden? Doch nog eens, men knelle den Javaan niet in het harnas van een ijzeren dogma, men valle hem niet lastig met een Hollandsch kerkendom, zooals Harthoorn dat noemt; maar men brenge hem onder den invloed van den Christelijken Geest, den Geest der liefde en der waarheid, der schoonheid en der reinheid: — den Geest der waarachtige beschaving! Deze Geest wone en leve in het hart der zendelingen en deele zich van daar mede aan de arme Javanen. Natuurlijk gaat ook de zendeling voort, met op eenvoudige wijze naar de behoefte zijner hoorders, zoo als ik dat van de Meesters, wischte te evangeliseren. Welligt zijn er, die meenen, dat „naar de behoefte der Javaan te spreken" zooveel zegt, als zich in allerlei phantastische philosophiën over het wezen van God, van Christus of iets dergelijks" te verdiepen. Ik ben niet van die meening; het komt mij voor, dat dit hier juist de duivel is, die uitgeworpen moet worden; want geeft men aan deze hoogmoedige dwaasheid toe, dan wordt het Christendom voor den Javaan niets dan een nieuwe ilusie, een bezweeringsformulier of iets dergelijks. Kinderen en dus ook kinderlijke volken moeten door aanschouwelijke verhalen worden opgevoed. De zendeling wachte zich bij het aannemen van nieuwelingen naar zonde, zondegevoel of iets dergelijks onderzoek te doen, hij eische geen schuldbelijdenis, want dit voedt huichelarij; de Javaan weet zich van zijn innerlijk gevoel nog geen rekenschap te geven, dit behoort tot eene hoogere ontwikkeling; en bij zulk een onderzoek is het toch slechts zijn streven, om een antwoord te geven naar den zin van den zendeling; het geheugen, niet het gemoed is daar werkzaam. Wel is het de taak van den zendeling, om het zondegevoel bij hem op te wekken, opdat hij naar volmaking leere streven; maar men doe verder geen onderzoek; want maar al te velen ook in ons vaderland verwarren schuldbelijdenis met schuldgevoel; en de zaak, die tot nederigheid en ootmoed moest stemmen, heeft hoogmoed ten gevolge. De zendeling stelle zich dus tevreden met een goede kennis van de Evangelie-geschiedenis en een zuiveren wandel. Dit zij de grondslag, waarop verder kan worden voortgebouwd. En nu meen ik duidelijk genoeg mijne bedoeling te hebben uiteengezet. Zeker zal er ook tegen dit plan veel te zeggen zijn; 't is ook slechts, om gedachtenwisseling uittelokken, geschreven. Dat aan de uitvoering er van groote bezwaren in den weg staan, weet ik zeer goed. Maar hoe zal men zulk een groot volk zonder moeite beschaven? Die echter het doel wil, moet ook de middelen willen. Intusschen is het beeld, dat ik van de schoolinrigting gaf, geen beeld mijner phantasie; maar trek voor trek aan de schoolinrigting van de Minahasse van Menado ontleend. De wijze van evangeliseren schetste ik alleen volgens mijne eigene overtuiging.

Gave God, dat ook het Gouvernement voor Java deed, wat het in de Minahassa tot hiertoe op loffelijke wijze voortzet: — de zendelingen krachtdadig ondersteunen!

Uw Dienaar,
P. R.

Ofschoon het reeds vrij lang geleden is, dat het artikel van „*Een Christen*" in dit blad werd opgenomen en het niet

naar beoordeeling hiervan heeft ontbroken, meenden wij, dit stuk, dat ons dezer dagen gewerd, geen plaatsing te mogen weigeren, omdat er o. i. veel in voorkomt, dat algemeen behartiging verdient. De verwijderde schrijver neme onzen dank aan voor zijn bijdrage over een alle gewichtigste kwestie! Red.

Het Bataviaasch Handelblad No 97.

Afkeer van repliek. Vrije arbeid in de Vorstenlanden. Tirade over Stieltjes.

Naar onze overtuiging — een meening, die in Engeland ook algemeen wordt gedeeld — zijn journalisten nooit de beste vertegenwoordigers van een volk. Door hun voortdurend schrijven en twisten over de politieke zaken van den dag beginnen zij langzamerhand een eigenaardig beschouwingswijze over de zaken zich eigen te maken, die eenigzins verschilt van die van het volk of van de kiezers zelve. Zij zijn opgewonden, waar het volk koel blijft; zij zien telkens een Crisis, wanneer de dingen nog steeds haar natuurlijken loop nemen; zij zijn geagiteerd, waar de gewone menschen nuchter en bedaard blijven; kortom zij staan aan de uiterste spits der algemeene denkwijze, doch geven niet juist altijd, wat de doorsnede der politieke opinie zou laten zien. QUACK, *Politiek Overzicht*, GIDS, *Julij* 1864.

Hoe jonger het kind is, des te minder moet hij het onuitsprekelijke hooren noemen.

Het reizen neemt altijd het stokkerige uit den mensch weg, even als het stokkerige uit de kool, door het verplanten. JEAN PAUL, *Gedachten.*

...... Sommige charges over de eigenaardige physionomie van menschen of dingen beter uitkomen dan een regelmatig portret of van eene teekening voor de natuur? BUSKEN HUET, *Letterkunde*, GIDS 1863.

„De ontboezemingen van X. „aan den schrijver van *de Overgang*" komen ons ter plaatsing te onbelangrijk voor. Zij bevatten slechts een variatie op het oude thema: „beschaaf den Inlander eerst, en voer dan hervormingen in." Maar ziet men dan niet, dat hij alleen *door* die hervormingen voor beschaving vatbaar worden zal?"

Deze regelen las ik in het Bat. Handbl. No. 97! Zij staan er, en het bevreemdde, ja, het verbaasde mij, die woorden van zijn tegenwoordigen Redacteur te lezen. Ik acht dien Redacteur hoog, èn als mensch èn als regtsgeleerde, en daarom betreur ik het, dat hij door kwalijk gevormde begrippen zooverre wordt medegesleept, van gerangschikt te kunnen worden onder de journalisten, welke de heer QUACK bedoelt.

Immers gaat de Redacteur zelfs zoo ver, van geen stukken *tegen* zijn artikelen te willen opnemen, op grond dat zij bevatten: „een variatie op het oude thema: — beschaaf den Inlander eerst, en voer dan hervormingen in." — Wanneer hij echter *„de Overgang"* zal hebben gelezen en herlezen, dan zal hij *zelf zeker* zoovele punten van bestrijding daarin vinden, dat die artikelen ruimschoots stof opleveren, tot het schrijven van een „lijvige brochure." En ik heb mij het ook nog niet ontzegd, het artikel „de Overgang" in den breede eerstdaags te behandelen.

Teregt zegt JEAN PAUL: „Hoe jonger het kind is, des te minder moet hij het onuitsprekelijke hooren noemen," en ik vertrouw, dat de geachte Redacteur het met mij ten deze eens zal zijn. Wendt uw blik slechts naar den ambachtsman in Europa, na welligt 20 jaren arbeid eerst aldus gevormd, en vraagt u zelf af, wat zou er van hem hebben kunnen worden, indien een degelijke opvoeding het leeren van zijn ambacht was voorafgegaan. Ik vind het edel, op bezadigden toon te strijden voor beginselen, zooals dat tot nog toe door den *tegenwoordigen* Redacteur van het B. H. is geschied, doch moet het daarom des te meer betreuren, dat hij dwaalbegrippen voedt, als de hierboven bedoelde. Zonder een voorafgaande opvoeding en opleiding is geen degelijke hervorming mogelijk op Java zoo min als elders. Hoe omvangrijker de opvoeding in Europa wordt, hoe meer de maatschappij er geschikt is voor hervormingen en hoe dringender die dan ook noodzakelijk worden. De ondervinding heeft mij, na een vijfjarig reizen en verkeeren onder de verschillende stammen, die dat eiland bewonen, geleerd, wat JEAN PAUL zegt en het stokkerige in de vrijzinnige beginselen, welke ik met hart en ziel ben toegedaan, is daardoor bij mij grootendeels weggenomen.

Wij halen hier wederom eenige regelen aan; *de Gids* (Februarij 1859): „toch zouden wij wenschen, dat de vrije industrie, „althans meer dan tot hiertoe, beantwoord had aan het ideaal, „dat men zich van haar voorstelde: het ideaal eener algemeene „welvaart, noch van inspanning en werkzaamheid van iederen individu." Niemand zal mij de deugdelijkheid van de artikelen van dat tijdschrift bestrijden, en wanneer het nu verpligt is, zulk een wensch ten opzigte van de *„vrije industrie"* in Europa tot de zijne te maken, dan *moet* men bij het trekken van een paralel tusschen den maatschappelijken toestand in Europa en op Java en Sumatra toch wel met volslagen blindheid zijn geslagen en tot QUACKS journalisten behooren, wanneer men *ingrijpende* hervormingen wil, als in „de Overgang" worden gewenscht, *alvorens* de opvoeding van de verschillende volkstammen op Java is *begonnen*. Ik betreur het daarom in iemand, wien ik hoogacht, als den *tegenwoordigen* Redacteur van het Bat. Hand., dat hij zich door zijn bovengenoemde Correspondentie in zulk een ongunstig licht heeft geplaatst. Er zullen slechts zeer weinigen het met hem eens zijn, dat *hervormingen voor beschaving vatbaar moeten maken*, zonder voorafgaande opvoeding. Geachte Redacteur! gij waart geageteerd, waar gij bedaard had moeten blijven, gij plaatstet u daarvoor aan *de uiterste spits der algemeene denkwijze*.

— Van een anderen aard is het berigt van den Correspondent van dat blad; aan de charges, daarin voorkomende, leert men de *eigenaardige physionomie* van den schrijver kennen. Hij zegt indigo-fabrieken te willen bouwen op plaatsen, „die minder geschikt zijn voor de suiker-cultuur," heeft een lofzang aan op den tegenwoordigen stand van de productie van Indigo, en komt dan te voorschijn met een charge op de Gouvernements-cultuur tegenover den *particulieren landbouw*.

Laat ons zien, wat er van de zaak is! Wanneer we ons niet vergissen, dan wordt er verandering van cultuur gebragt, dat is een verwisseling van suiker- met indigo-cultuur, op een land, dat, toen het, voor het den Chinezen en andere vreemde Oosterlingen verboden was, in de Vorstenlanden landhuurders te zijn, ruime winsten met de suikerkultuur afwierp. Maar men had toen te doen met menschen, die met *weinig* handen *veel* wisten te doen, menschen die geen kolossale fabrieken van één tot één en half ton noodig achtten, om voordeelen te behalen, maar het afdeden met suikermolentjes. Wanneer wij de geschiedenis van de suiker-kultuur om den oosthoek van Java nagaan, dan zien wij daar hetzelfde verschijnsel van geringe productie in den beginne, als thans hier het geval is: Vraagt het slechts den eigenaar van de fabriek te *Grat e*, van die van *Ombul* en *Woenoelangan* hoe het met de geschiedenis van de suiker-fabrieken dáár is gesteld. Ik geloof, dat men dáár maar niet terstond groote fabrieken heeft gebouwd, dat men daar maar niet suiker aanplantte, terwijl de fabriek eerst drie jaar daarna gereed was en dus drie oogsten niet werkte. Ik geloof dat men dáár immer genoeg houden had, terwijl dit niet altijd van alle de *huurlanden* van de Vorstenlanden kan worden gezegd. Onder een tal van oorzaken hebben gebrek aan kennis van landbouw, misrekeningen en het optuw zetten op een te groote schaal vele ondernemingen in de Vorstenlanden doen mislukken.

Wanneer de Correspondent de bewuste ondernemingen onder *particulieren* landbouw rangschikt, dan geloof ik, dat hij het geheel *mis* heeft, en die *charge* alleen is gedaan, om toch maar weder iets op gezaghebbenden toon te zeggen. Ik noem *particuliere* ondernemingen van landbouw met verband tot den toestand op Java, de ondernemingen tot culturen van tabak, zooals men die heeft in Malang (Passaroean), Loemadjan (Probolingo) en Bondowosso (Bezoekie). En hoe het daarmede is toegegaan en nog toegaat, hoop ik eerstdaags, met het oog op den *zoogenaamden vrijen arbeid*, te kunnen uiteenzetten. Ik wijs er thans slechts op, dat men werkelijk van twee ondernemingen in het Bondowossosche kan zeggen, dat zij na jaren tobbens eenigermate slagen. Maar hier moet niet uit het oog worden verloren, dat men alléén in het daaraan grenzende Poeger eenige JAVANEN vindt, en immer met MADUREZEN moet arbeiden. En hoe moet men de laatsten aan den arbeid krijgen!

Dergelijke ondernemingen vindt men hoogstzelden in de Vorstenlanden, doch meer in de aangrenzende Residentie Kadoe, waar weder een andere maatschappelijke toestand bestaat. In de Vorstenlanden toch wordt dezelfde of nog zwaardere *dienstpligtigheid* dan in de Gouvernements landen gepresteerd. In de Vorstenlanden verhuurt de Vassaal van ons Gouvernement zijn gronden en opgezetenen aan den Europeaan, of degeen die door den Vassaal met gronden en opgezetenen wordt beleend doet zulks en zoo treedt de huurder in de regten van den Vorst op den grond en menschen. Die opgezetenen moeten allen *verpligte* diensten verrigten; zij moeten planters, wakers enz. zijn, en ik geloof dat de *verpligte* diensten dier opgezetenen zwaarder drukken dan in de overige Residentiën. Ik zou te uitvoerig worden, indien ik dat onderwerp *thans* in den breede ging behandelen.

Men werpe mij nu niet toe; „Die opgezetenen kunnen zich naar verkiezing verwijderen uit hune dessas, en naar andere dessas verhuizen!" Die menschen zijn te veel gehecht aan hun voorvaderlijken grond, bij hun dessas hebben zij de graden hunner voorouders, ouders, kinderen en familie, en de heilige pligt om die te bewaken, bindt hen, en zal alleen in *uitersten* nood worden vergeten. Wij hebben dus geen zoogenaamden *particulieren landbouw* in de Vorstenlanden.

— Het berigt van spoorweg Samarang-Vorstenlanden heb ik gelezen, en ook de bezwaren, daartegen uitgebragt in de *Soerabaijasche Courant* no. 223.

Beide berigten moeten elken weldenkende het hoofd doen schudden; het Bat. Handelsblad doet zijn *charge* op een geheel onwaardige wijs, en spreekt: „ich bin selbst dieser brave mann" tegen den heer STIELTJES. Ik acht mij geen bevoegd beoordeelaar in het techniche van de kwestie STIELTJES en vereenig mij ook *niet* met de handelingen van dien heer. Doch vergis ik mij niet in *dieser brave mann*, dan geloof ik, dat ook zijn handelingen geenszins van ongisplbaren aard in het politieke leven zijn, en ik vertrouw dat elk journalist onomkoopbaar moet wezen. Of het laatste immer het geval is en ook geweest is bij de behandeling van het Reglement op de landverhuur!?

Met de Soerabaijasche Courant vereenig ik mij alleen daarom niet, omdat ik zijn mottos gaarne had anders gezien en dan ook zijn artikel anders zou uitgevallen zijn.

DJOCJACARTA, 25 Sept. 1864. M. KEIJZER.

Landmail Berichten.

Frankrijk.

— Aangaande de onderhandelingen over het stoffelijk overschot van den beroemden dichter Dante, verneemt men nader het volgende: De gemeenteraad van Florence had, uit overweging dat het bewaren van het gebeente van Dante Alighieri te Ravenna eene getuigenis voor en tevens eene voortdurende verlenging der schandelijke ballingschap is, welke die beroemde man ondergaan heeft, besloten, van de stad Ravenna, als broederlijk geschenk, de teruggaaf daarvan te vragen, terwijl dan op de plaats waar het bewaard is een opschrift geplaatst zou worden, dat van de edelmoedigheid van Ravenna en van de erkentelijkheid van Florence blijvend getuigen zou. Maar de gemeenteraad van Ravenna heeft daarop het volgend antwoord gezonden: „Overwegende, dat de bewaring van het geheiligd gebeente van Dante Alihieri te Ravenna, ter oorzaak der gelukkige verandering, die in het lot van Italië heeft plaats gegrepen, niet als eene bestendiging der ballingschap kan worden aangemerkt, uit hoofde de wet die alle Italiaansche steden door een duurzamen band te zamen bindt, thans dezelfde is, zoo magtigt de gemeenteraad de municipaliteit, namens de stad Ravenna, aan den gemeenteraad van Florence haar leedwezen te betuigen, dat zij aan het gedaan verzoek geen gevolg kan geven."

— De Correspondance Havas, gewag makende van de komst in deze hoofdstad van Vorst Couza, is onhandig genoeg daarbij te voegen, dat hij zich wil komen voorstellen aan Keizer Napoleon III, „zijn beschermer en zijn voorbeeld." 't Is wezenlijk een veel belovende leerling; hij toont goeden aanleg voor despoot! In Rumanie moeten verkiezingen plaats hebben, en de voorzitter van den Raad heeft de veertig hoofden der districten van Bucharest voor zich doen verschijnen en op zeer gestrengen toon toegesproken, zonder het zelf aan bedreigingen te laten ontbreken, voor het geval dat de kandidaten der oppositie de overwinning mogten behalen. Kiesvereenigingen zijn verboden en de onder-kiesdistricten zijn op zóó arbitraire wijs ingedeeld, dat men zelfs als curiositeit mededeelt, hoe twee broeders, die hetzelfde huis bewonen, op verschillende plaatsen hunne stemmen moeten uitbrengen. Om het karakter van den Vorst eenigzins te doen kennen, zou men kunnen volstaan met de woorden te herhalen, door hem dezer dagen gebezigd: „Ik ben naar Konstantinopel gegaan en heb mijn hoofd in handen van den Sultan gesteld. Z. H. heeft echter uwe hoofden te mijner beschikking gesteld."

— Wij zijn in het bezit van belangrijke tijdingen uit New-York, loopende tot den 6 dezer. De nieuwe inval in Maryland door de Zuidelijken wordt daarin volkomen bevestigd. Hagerstown was genomen, terwijl men vreesde voor een aanval op Washington, zoo zelfs dat de geruchten zeer verspreid waren, dat Grant naar die stad zou oprukken. Intusschen blijkt niet dat hij het beleg voor Petersburg geenszins heeft opgebroken; integendeel, herhaalde aanvallen zijn weder gedaan om die vesting te nemen, zonder dat zij evenwel eenig gewigtig gevolg hebben opgeleverd.

Engeland.

De jongste tijdingen, welke uit New-York zijn aangebragt hebben, zoo als trouwens zeer verklaarbaar is, een buitengewonen indruk gemaakt. Men verzekert namelijk, en schijnbaar op goede gronden, dat de heer Seward den heer Adams heeft gelast of onmiddellijk zal gelasten, om als vertegenwoordiger van het Noordelijk Gouvernement, de uitlevering te vragen van kapitein Semmes als de wettige gevangene van kapitein Hinslow van de Kearsarge. Men vleit zich evenwel nog, dat het Washingtonsche Kabinet zulk een voor Engeland beleedigenden stap niet zal doen, en dien men dan ook wel in het allerminst mag verwachten van een Gouvernement, dat steeds al wat politieke uitgewekenen heette, met open armen ontving. Eene andere vraag is het, of kapitein Semmes regtens een gevangene van het Noordelijk Gouvernement mag geacht worden te zijn, nu hij door den kapitein van de Deerhound in zee werd opgevischt. Natuurlijk zijn de gevoelens hierover zeer verdeeld, al naar gelang de bladen Noordelijk of Zuidelijk gezind zijn, doch algemeen is men het eens, dat Engeland zich nimmer zal kunnen belasten, de rol te spelen van politie-agent.

Met een zekere „Schadenfreude" meldt de Amerikaansche correspondent van The Times — die het bovenstaande mede bevestigt — dat de leening van 200,000,000, dollars een aardige entrée gemaakt heeft, doordien eene Duitsche bank voor hare correspondenten in Europa ongeveer 8,000,000 dollars nam, terwijl bovendien nog 2½ millioen werd genomen door de voornaamste banken in New-York. Dezelfde correspondent prijst voorts de voorzigtigheid der Engelschen, die zich onthielden deel te nemen in eene leening, welke meer dan ééne kans oplevert, voor de toekomst weinig of geene waarde te hebben.

— Daniel O'Connell, wiens nagedachtenis 13 Augustus, bij het leggen van den eersten steen aan het voor hem op te rigten gedenkteeken, te Dublin zoo luisterrijk gevierd werd, is des avonds van dienzelfden dag, in tegenwoordigheid van meer dan 40,000 toeschouwers, te Belfast in effigie verbrand.

— 10 Augustus woedde in Londen, maar heviger nog in Hackney, Kingsland en verschillende districten van Essex, een zeer zwaar onweder. De Roomsch-Katholieke kerk te Deptford werd door den bliksem getroffen, het kruis beschadigd, een aantal glasruiten verbrijzeld en inwendig veel schade aangerigt.

— De groote aanvoeren gedurende de jongste dagen van spetie uit de West-Indiën hebben een gunstigen invloed uitgeoefend op den stand der effecten. De vrees voor eene vernieuwde verhooging van het bankdisconto is dien ten gevolge dan ook tamelijk verminderd, ofschoon The Economist nog beweert, dat het nemen van zoodanigen maatregel gebiedend noodzakelijk blijft, zoo lang de Bank de zekerheid niet heeft, den koers van het disconto spoedig te kunnen verlagen.

Gemengde berichten.

17 Augustus tusschen zes en negen ure was de lucht hier met dien eigenaardigen droogen mist bedekt, welke door de landlieden als de voorbode van groote hitte en onweders wordt aangemerkt. — Een dagblad van Tessin acht zich gelukkig, te kunnen mededeelen dat te Londen een comité gevestigd is, ten einde het leggen van een spoorweg voor te bereiden, die over den Sint Gothard loopen zou. — Het plan bestaat tot verbinding van Koningsbergen met Warschau door een regtstreekschen spoorweg, die op Poolsch grondgebied de Pruissische grenzen bij Kolno zou aandoen, en welke, voor de noordelijke en oostelijke gedeelten van Polen belangrijke weg tevens het middel tot eene nadere verbinding met de Oostzee zijn zou. — Het luchtverschijnsel, hetwelk op zaturdag den 6 Aug., des avonds omstreeks elf ure, te Munster is waargenomen, is ook dien avond omstreeks denzelfden tijd alhier gezien. Het bestond in een bol, welke een licht verspreidde, gelijkstaande aan dat der volle maan. Ook hier is de bol waargenomen in het zuidoosten, gaande naar het noorden. Na slechts weinige seconden is de bol in vonken van eene groenachtige kleur uiteengespat. — Donderdag ll. zijn op eene verkooping van ongebonden boeken, te Rotterdam gehouden, verkocht de romantische en poëtische werken van mr. J. van Lennep, en hebben die opgebragt de aanzienlijke som van *ƒ* 7573.20. — Ofschoon men nog voort gaat met het bouwen der R. K. kerk te Franeker, verneemt men uit eene goede bron dat de muren zakken! naar mate de toren hooger wordt. — Eenigen tijd geleden vermaakten zich eenige jongelieden op de werf van de Hamswoning, aan den Rotterdamschen straatweg nabij Delft, met touwtje springen, toen een paar knapen, 16 en 17 jaren oud, in de nabijheid aldaar woonachtig, door de tralien van het hek een pistool, met kruid en hagel geladen, afschoten, om daardoor de jongelieden eens te laten schrikken. Dit gelukte hun zoo goed, dat eene dienstmeid, oud 30 jaren, kort daarna een zenuwtoeval bekwam, dat zich ook later nog meermalen herhaald heeft, terwijl een paar meisjes van elfjarigen leeftijd door den hagel, het een aan den linkervoet en het ander aan den regterarm, werden gewond. Tegen de onbezonnen knapen is proces-verbaal opgemaakt. — Op het woensdag 10 Augustus in de nabijheid van Nederburg gehouden „Walchersch kinder-zendingsfeest" waren ruim 800 kinderen tegenwoordig, waaronder nagenoeg 600 uit Middelburg, zijnde de overigen uit verschillende andere gemeenten afkomstig. De kinderen werden, onder toezigt van een 60 à 70tal belangstellenden van beiderlei sekse, onthaald op broodjes, melk en bier en bij tusschenpoozen werden tot hen toespraken gerigt door de heeren J. P. Nonhebel, predikant alhier, T. M. Looman, president van het Java-comité, H. Jasperse, vice-president van het Java-comité, beide te Amsterdam, en Rosmalen, hoofdonderwijzer aan de bijzondere school te Vlissingen, welke op hare beurt weder door het zingen van liederen met begeleiding van muziek werden afgewisseld. — Men verneemt met genoegen, dat de fraaije paralatische teleskoop van wijlen Roelof Hessels Hommema, in 1830 door hem voor de Brusselsche tentoonstelling vervaardigd, als het laatst en meest volkomene der optische instrumenten, waarmede hij met Arjen Roelofs en Sieds Rienks zoo veel roem mogt behalen, en welk stuk voor kenners een sieraad was van de nu afgeloopene tentoonstelling van Friessche Kun[st en] Nijverheid, thans door de familie is aangekocht doo[r] N. IJpey te Rijperkerk, die daardoor weder een ede[l]dig blijk heeft gegeven van zijne belangstelling [in] Friessche kunst en van werkdadige zucht om de n[ijver]heid te bevorderen. — 12 Augustus geraakte te Ka[…] een rijtuig, waarin zich vier personen bevonden, bi[j het] afrijden eener hoogte, in den IJssel. Door de sp[oedig] aangebragte hulp gelukte het, den koetsier en twe[e] in het rijtuig zittende vrouwen te redden, toen het ri[jtuig] en paard eensklaps in de diepte zonken. Bij den ho[ogen] waterstand was thans aan geene redding voor de [twee] overige menschenlevens, zijnde vader en dochter, me[…] denken; toen men ook na aanhoudenden arbeid het ri[jtuig] boven water kreeg, en de beide daarin zittende pers[onen] er uithaalde, was het reeds te laat, daar zij, hoewel nog eenige teekenen van leven gevende, eenige oogen[blik]ken daarna den geest gaven, ondanks alle spoedig a[an]bragte geneeskundige hulp. — Dezer dagen vermelde[de het] Algemeen Handelsblad dat er te Nieuwe Diep, vol[gens] gedane 19jarige waarnemingen, gemiddeld per jaar 6[…] streep regen valt, doch dat in de eerste 7 maanden [dezes] jaars dit cijfer slechts tot 168,8 streep was geklom[men.] — Te Rotterdam werd daarentegen waargenomen, d[at er] in het jaar 1862 572,58 en in 1863 531,86 streep r[egen] gevallen was, dus gemiddeld over die 2 jaren 10[…] streep minder, en in tegenoverstelling daarvan viel er in dezelfde 7 maanden 246,06 dus 77,26 streep mee[r] dan aan het Nieuwe Diep. Verder is het opmerkelijk[, dat] gedurende de laatste 40 maanden die van April ll. [de] armste aan water-suppletie was, daar er toen hier te Ro[tterdam] niet meer dan de uiterst geringe hoeveelheid van […] streep kon opgevangen worden, en zoude het alzoo [ter] vergelijking wetenswaardig kunnen zijn te vernemen, of aan het einde dier maand aan het Nieuwe Diep ook gelijke kleine watervangst heeft opgeteekend, hetwelk waarschijnlijker voorkomt, dan dat zulks over en w[eder] met groote hoeveelheden bij benade ing kan plaats heb[ben,] want bij het vallen van zware regens of hevige stortbu[ien] kunnen de watervangers op p. m. 110 kilom. of zelfs op veel minder afstand verwijderd, stellig zeker nooit [het] zelfde cijfer aanwijzen. — Den 13 Augustus was een [win]kelier in de noodzakelijkheid, om geld tegen bankpa[pier] te verwisselen en wendde zich daartoe tot zijn buurm[an,] een eenvoudig maar welgesteld man, die bereid was [hem] de gevraagde bankbiletten te bezorgen, waarvoor hij [de] gelden zou komen afhalen. Hij wist, dat hij het ba[nk]papier had geborgen in de lade van een oud meubels[tuk,] maar daarin zoekende, vond hij van zijn *ƒ* 1700 bank[bil]jetten niets dan eenige stukjes, blijkbaar door muizen [ver]nield. 't Was goed, dat hij een raadsman vond, die h[em] hielp, de stukken en snippers te verzamelen, zoodat blij[ken] kon dat het bankbiljetten waren geweest. Op aanvr[aag] bij de Nederlandsche Bank is hem het bedrag uitge[keerd] van al de bankbiljetten, waarop de nommers zigtbaa[r wa]ren, zoodat hij, op een gering bedrag na, buiten sch[ade] gebleven is, waarvan hij zich voortaan, door beter [zorg] te dragen voor eene goede bewaring, zal trachten te [be]waren. — Een Engelsch blad deelt den eersten lev[ens]loop mede van verschillende groote mannen: Confu[cius] was timmerman, Mohammet ezeldrijver, Mohamet-Ali b[ar]bier, de Keizer van Marokko had eens een pandjesh[uis,] Bernadotte was chirurgijn, Franklin drukkersgezel, Oli[ver] Cromwell brouwer, de schoonvader van Koningin Isabe[lla,] gehuwd met Koningin Christina en schoonbroeder van [den] gewezen Koning Frans I van Napels, begon zijne lo[op]baan als koffijhuisjongen.

— Z. Keizer. H. de Grootvorst Troonopvolger van R[us]land heeft 4 Augustus met HD. gevolg een uitstap n[aar] Zaandam gemaakt en tevens eenige gemeenten in Noo[rd-] Holland bezocht.

15 Aug. heeft Z. Keiz. H. met een garnalenboot een [...] togtje ondernomen, bij welke gelegenheid hij zich met visschen heeft bezig gehouden!

SCHEEPSBERICHTEN.

Aangekomen Schepen te Samarang.

Datum.	Vlag.	Benam.	Namen der Schepen.	Gezagvoerder.	Van	Datum
22 Sept.	Ned.	Schip	Kosmopoliet	J. Koning	Batavia.	18 Sept
22 „	Ned. Ind.	Bark	Fathool Barie	Sech Abdulla B. Saliem Beljoen	Keij Eiland.	3 „
22 „	Engels.	Schip	Thomas Mitchell	D.F. Mc. Richnie	Batavia	17 „
23 „	Ned. Ind.	Stoomboot	Batavia	G.A. Neij	Soerabaija.	22 „
23 „	Ned.	Schip	Anna	P.R. Bok	„	21 „
24 „	Ned. Ind.	Stoomboot	Ambon	J. van Zandwijk	Batavia.	22 „
25 „	„	Brik	Joeserin	Said Achmat B. Alie Alkaf	Palembang.	22 Aug
25 „	„	Bark	Joeseren	Said Achmat Alkaf	„	17 „
25 „	„	Schip	Henriette	J. Winter	Batavia.	18 Sept
26 „		Bark	Hing Goan	Intje Aloewie	Soerabaija.	2 „
27 „		Stoomboot	Samarang	Katiebin	Jawana	24 „
27 „	Oldenburg.	Bark	Sijlphede	C. Ossenbruggen	Macao.	7 Aug

Vertrokken Schepen van Samarang.

Datum.	Vlag.	Benam.	Namen der Schepen.	Gezagvoerder.	Naar
23 Sept.	Deens	Schip	Codan	T. Davidson	Cheribon
24 „	Ned. Ind.	Stoomboot	Batavia	G. A. Nije	Batavia.
25 „	„	Bark	Baid Maskoor	Mohamat Arsat	Soerabaija Sumanap & Banja[rmasin]
25 „	„	„	Louisa	B. D. van Rietschoten	Singapoer.
25 „	Ned.	Schip	Kortenaer	A. Schuchard	Nederland.
25 „	~~Ned. Ind.~~	~~Bark~~	~~Bientang Anam~~	Machmoed	Pegattan en Passeer
25 „	„	Stoomboot	Ambon	J. van Zandwijk	Soerabaija.
27 „	„	Schip	Barh Mastora	Said Machmoed Bin Aloei Alhabassij	
28 „	Engels	Bark	Leberator	J. Robertson	Nederland.
28 „	Zweeds	Schip	Sverige	A. Ruden	„
28 „	Hamb.	Bark	Prata	C. F. Fabriucis	China
29 „	Engels	„	J. E. Boijd	John Currie	Indramaijoe Batavia & Austr[alië]

Vertrekkende Passagiers.

Met de Fransche mail dd. 27 *September.*

De Heeren Sloet, Bowier, A. J. Bake, Mevrouwen Blaupot, Rovekamp, de Heeren Rovekamp en 2 kinderen, J. J. Nolthenius, C. J. Walter, Jongeh. Polanen Petel, de Heeren Lemoigne en Echtgenoot, Bunnik, J. Blijth, J. E. Casembrood met kind, Regent van Buitenzorg met volgelingen naar Suez.

Burgerlijke Stand te Samarang,

van den 16*den t/m den* 23*sten September* 1864.

HUWELIJKEN:

T. G. van der Put, oud 30 j. met M. A. Proost oud 20 j.

GEBOORTEN:

J. Paille, geb. Bosch, d. — E. M. Brondgeest, geb. Graas, z. — A. M. P. Gerdes Oosterbeek, geb. de Jong, z.

OVERLEDEN:

A. F. van Raadshoven, d. oud 1 j. — P. A. H. Brouwer, z. oud 1 j. — S. F. M. Bodaar, d. oud 1 j. — F. H. Seelig, z. oud ½ j. — A. L. Vogelzang, z. oud 5 j. — J. C. van Hemert, d. oud 9 m. — J. C. D. Mouthaan, z. oud 1 week. — J. J. Diepenheim, Echtg. van A. W. A. de Sturler, oud 25 j. — J. van der Sluijs, man. oud onb. — C. A. Gelderblom, man. oud 20 j. — W. J. Hendriks, d. oud 8 m. — C. Lowaij, z. oud 3 j. — J. E. H. Lanzius, vr. oud 27 j. — D. P. Matahora, z. oud 4 m. — N. Lowaij, d. oud 5 m.

Aangekomen en vertrokken Personen.

van den 23*sten tot en met den* 30*sten September* 1864.

AANGEKOMEN:

J. B. Vincent en d., J. Koning, A. Z. Thijssen en echtg., C. W. Pechler, J. A. Flikkenschild.

VERTROKKEN.

C. Kostermans, H. Ph. Kuijp, J. B. Vincent en d., [J.] Koning, A. Z. Thijssen en echtg., A. F. Muller, C. [W.] Pechler, Z. Liobarons, L. Jaudas, A. J. van Bronckho[rst.]

Marktprijzen te *Samarang.*

Koffij, *ƒ* 39.— p. pic.
Suiker, No. 16 *ƒ* 16½ per pic. voor No. 16.
Indigo *ƒ* 4.60 pr. Amt. ℔ afgedaan voor 1e. qualiteit.
Koe-Huiden, *ƒ* 56.— } per codie.
Buffel-Huiden, *ƒ* 46.— } per codie.
Staartpeper *ƒ* 45.— per pic.
Rijst, No. 1 *ƒ* 180.— à *ƒ* 190 — } Per kojang van 28 pikols der zakken.
„ carga *ƒ* 140.— à *ƒ* 170.— } Per kojang van 28 pikols der zakken.
Klapper-Olie, *ƒ* 29.— } per picol.
Katjang „ *ƒ* 26½ } per picol.
Rotting, *ƒ* 9.— à 12.— per pic.
Wisselkoers op Nederland 104¼ à 104½

PROTESTANTSCHE EEREDIENST.

ZONDAG den 2den OCTOBER 1864,

des voormiddags te half negen ure,

Ds. VAN HENGEL.

DOOPSBEDIENING.

ROOMSCH-CATHOLIEKE EEREDIENS[T.]

ZONDAG den 2den OCTOBER 1864,

Eerste H. DIENST, *'smorgens 7 ure.*

HOOG DIENST, *om half negen ure.*

LOF, *'savonds om half zes ure.*

Van elk ongeteekend artikel in dit Blad voorkomende, hetwelk g[een] bloote nieuwstijding of aankondiging bevat, is de schrijver voor de[…] DE REDAKTIE.

Gedrukt en uitgegeven bij de Groot, Kolff & Co., Samarang.